

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Výchovná opatření v praxi

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Barbora Hrádková

Vedoucí práce: JUDr. Vladimíra Hájková

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem *Výchovná opatření v praxi* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. srpna 2016

.....

Barbora Hrádková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce JUDr. Vladimíře Hájkové za poskytnuté rady, trpělivost a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří se podíleli na realizaci praktické části práce, za ochotu a cenné informace, které mi poskytli.

Výchovná opatření v praxi

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje výchovným opatřením, která jsou ukládána mladistvým pachatelům za jejich provinění dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Nejprve se věnuji charakteristice tohoto zákona a jeho vývoji. Dále je popsán princip restorativní justice a jednotlivá výchovná opatření, která jsou ukládána mladistvým a dětem do 15 let. Závěr teoretické části je věnován úloze Probační a mediační služby a sociálně-právní ochrany dětí a krátkému srovnání s opatřeními ukládanými na Slovensku.

Praktická část je realizována kvalitativním výzkumem s využitím techniky strukturovaných rozhovorů. Výzkum byl realizován s devíti respondenty, jimiž byli pracovníci Probační a mediační služby a kurátoři pro děti a mládež. Ti odpovídali na třináct otázek. Zjišťuji zde, jaká výchovná opatření jsou v praxi skutečně ukládána, jaká jsou ukládána nejčastěji a za jaká provinění. Dále jak probíhá jejich samotný výkon a kontrola. Zaměřila jsem se také na to, jak respondenti hodnotí efektivnost těchto opatření a jak při výkonu výchovných opatření spolupracují mladiství i jejich zákonní zástupci.

Cílem práce je představení problematiky související se speciálními výchovnými opatřeními, která jsou ukládána delikventní mládeži, a dále zjistit, která z těchto opatření se mladistvým ukládají, a jak v praxi probíhá jejich výkon.

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že nejčastěji ukládaným výchovným opatřením je dohled probačního úředníka, a nejčastějším proviněním, kterého se mladiství dopouštějí, je krádež. Respondenti hodnotí efektivnost výchovných opatření kladně, a stejně tak i spolupráci s mladistvými.

Klíčová slova

Výchovná opatření; restorativní justice; probační a mediační služba; zákon o soudnictví ve věcech mládeže; mladistvý

Educational Measures in Practice

Abstract

The bachelor thesis is focused on educational measures that are imposed to juvenile offenders for their offenses according to the Law on Juvenile Justice. First, I want to characterize this law and development of this branch. Further description is focused on the principle of restorative justice and individual educational measures which are imposed to adolescents and children under 15 years old. The conclusion of the theoretical part is devoted to the role of the Probation and Mediation Service and of the social-legal protection of children and to brief comparison with measures that are imposed to juvenile in Slovakia.

The practical part is realized by using qualitative research and technique structured interviews. The research was conducted with nine respondents which were employees of the Probation and Mediation Service and curators for children and youth. They answered on thirteen questions. I want to find out which education measures in practice are actually imposed which are imposed the most frequently and for what offenses. The next question I want to resolved were information about performance and control of the education measures. I also wanted to know how respondents assess the effectiveness of these measures and how the adolescents and their parents cooperate with them.

The aim of the bachelor thesis is to show the problems associated with special educational measures that are imposed to delinquent juveniles and find out which of these educational measures are used in practice and how its performance looks like.

In conclusion, based on the investigation I found out that the most imposed educational measure is supervision of a probation officer. I also figure out that common offense which is committed by juveniles is theft. Respondents evaluate the effectiveness of educational measures positively as well as cooperation with minors.

Keywords

Educational measures; restorative justice; probation and mediation service, the Law on Juvenile Justice; juvenile

Obsah

ÚVOD	7
1 SOUČASNÝ STAV	9
1.1 Obecná charakteristika zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže	9
1.1.1 Vznik a vývoj zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže... 10	
1.2 Restorativní justice	10
1.3 Orgány činné v trestních věcech mládeže	11
1.3.1 Soudy pro mládež	12
1.3.2 Státní zástupci	12
1.3.3 Policejní orgány	13
1.4 Opatření ukládaná mladistvým.....	13
1.5 Výchovná opatření.....	14
1.5.1 Dohled probačního úředníka.....	15
1.5.2 Probační program.....	16
1.5.3 Výchovné povinnosti	19
1.5.4 Výchovná omezení	21
1.5.5 Napomenutí s výstrahou	23
1.6 Výchovná opatření ukládaná dětem mladším 15 let.....	23
1.7 Probační a mediační služba České republiky	24
1.8 Sociálně-právní ochrana dětí	26
1.9 Porovnání se Slovenskem.....	28
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
3 METODIKA	31
4 VÝSLEDKY	32
5 DISKUZE	42
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
PŘÍLOHY	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	74

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala Výchovná opatření v praxi. Ta tvoří jednu ze skupin opatření, které lze uložit mladistvému. Toto téma považuji za velice zajímavé a velmi aktuální, protože kriminalita mládeže je velice závažným celospolečenským problémem, se kterým se můžeme setkat denně. Je nutné věnovat mu zvýšenou pozornost, protože může mít velmi vážné důsledky na chování mladistvého v budoucnosti.

Na otázku, co děti a mladistvé vede ke kriminalitě, je velmi těžké odpovědět. Tuto problematiku lze zkoumat z pohledu mnoha vědních oborů, jako např. z pohledu biologie, psychologie či sociologie, a každý nám dá jinou odpověď.

Dle mého názoru má velký vliv především rodina, která má za úkol dítě vychovávat a formovat již od mala a předávat mu vzory chování a morální zásady, k čemuž často nedochází. Dalším důvodem může být zaměstnanost rodičů, přičemž na dítě nemají čas a nevěnují dostatek pozornosti tomu, jak dítě tráví svůj volný čas. Zde je důležité, aby dítě mělo možnost účastnit se nejrůznějších volnočasových či sportovních aktivit. Stejně tak má vliv školní prostředí, vrstevníci a kamarádi, kteří mohou dítě snadno negativně ovlivnit. V řadě případů je na vině alkohol a další návykové látky, pod jehož vlivem pak mladistvý páchá trestnou činnost.

Právní úprava trestního řízení ve věcech mladistvých prošla jak ve světě, tak na území České republiky dlouhým vývojem. V současnosti je u nás zakotvena v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který vstoupil v účinnost 1. ledna 2004.

V teoretické části své bakalářské práce se nejprve zaměřuji na obecnou charakteristiku a vývoj tohoto zákona, jeho účel a obsah. Následně se zabývám orgány činnými v trestních věcech mladistvých a samotnými výchovnými opatřeními. Dále se věnuji restorativní justici a Probační a mediační službě, která z principu restorativní justice vychází a zajišťuje výkon alternativních trestů, které mohou být zejména u mladistvých pachatelů velmi efektivní. V závěru teoretické části je popis činnosti sociálně-právní ochrany dětí a stručné srovnání s opatřeními, která se mladistvým ukládají na Slovensku.

Praktická část obsahuje kvalitativní výzkum s využitím techniky strukturovaných rozhovorů. Rozhovory byly realizovány s devíti respondenty, kterými byly odborníci,

kteří jsou specializováni na problematiku mládeže. Zjišťovala jsem, která z výchovných opatření se v praxi skutečně ukládají, jaká nejvíce a za jaká provinění. Další otázky byly zaměřeny na to, jak probíhá výkon a kontrola těchto opatření. V souvislosti s tím mě zajímalo, jak respondenti hodnotí kvalitu spolupráce nejen mladistvých, ale i jejich zákonných zástupců.

Bakalářská práce může sloužit studentům a široké veřejnosti pro získání informací ohledně speciálních výchovných prostředků, které jsou ukládány delikventní mládeži.

1 Současný stav

1.1 Obecná charakteristika zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Trestní odpovědnost mladistvých a to, jak jsou mladiství trestáni, upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (Fryšták et al., 2009).

Zákon č. 218/2003 Sb. je základním právním předpisem, který upravuje trestní právo ve věcech mladistvých v České republice. Tento zákon je, co se týče mladistvých, speciálním právním předpisem vůči obecným trestněprávním předpisům, tedy k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu (Novotný et al., 2007). To znamená, že pokud ZSM nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku, obecných předpisů (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Tento zákon vznikl jako následek toho, že doposud chyběla úprava trestní odpovědnosti mládeže, trestání a řízení v trestních věcech mládeže. Jeho základní charakteristikou je, že se snaží kompletně obsáhnout problematiku týkající se všech dětí a dospívajících, kteří svým jednáním poruší ustanovení trestního zákona (Schelleová et al., 2004).

ZSM upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, sankcionování mládeže, tedy opatření, která jsou mladistvým za takové protiprávní činy ukládána, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže (Jelínek a Melicharová, 2004). Je zacílen na dvě věkové skupiny - na mladistvé, tj. osoby, které v době spáchání provinění dovršily patnáctý rok a nepřekročily osmnáctý rok svého věku a zabývá se rovněž postihem delikventních projevů dětí mladších patnácti let (Fryšták et al., 2009). Ustanovení § 6 ZSM uvádí, že trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Podstatou projednávání protiprávních činů, kterých se dopustilo dítě mladší patnácti let nebo mladistvý, je uložit takové opatření, díky kterému by se nadále tohoto jednání zdržel a do budoucna si ve společnosti našel takové uplatnění, které pro něj bude vhodné a bude odpovídat jeho rozumovým schopnostem a vývoji. Má také přispět k tomu, aby se sám zasadil o odčinění újmy, kterou způsobil (Schelleová et al., 2004).

1.1.1 Vznik a vývoj zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

První normou, která na území Československa upravovala systém trestní justice nad mládeží, byl zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Zákon č. 48/1931 Sb. byl založen na zásadě, že ve věcech mladistvých (tehdy od věku čtrnácti let do dovršení osmnácti let) má stát jiné poslání, než ohledně dospělých pachatelů. Jeho podstatou byla výchova a snaha ochránit mladistvého před všemi škodlivými vlivy, které by mohly mít negativní vliv na jeho další vývoj. Jako počátek trestní odpovědnosti bylo určeno ukončení školní docházky, trestní odpovědnost však byla i tak relativní, a doopravdy trestně odpovědný byl mladistvý až tehdy, pokud dosáhl takového stupně intelektuálního a mravního vývoje, aby byl schopný rozpoznat protiprávnost svého jednání. To umožňovalo soudci přihlídnout individuálně ke stupni vývoje každého konkrétního jedince. Později byl tento zákon zrušen a současně s ním i specializované soudy mládeže, a problematika mladistvých byla zakomponována do obecných trestněprávních předpisů (Schelleová et al., 2004).

Nadále byla problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestního řízení ve věcech mladistvých řešena v rámci zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon v ustanoveních § 74 až § 87 a zákona 141/1961 Sb., trestní řád v ustanoveních § 291 až § 301. Tato ustanovení popisují zvýšenou péči, kterou je nutno mladistvým s ohledem na celospolečenský zájem věnovat (Fryšták et al., 2009). Tato úprava však byla nedostačující. Mezi důvody, proč dosavadní právní úprava byla neuspokojivá, patří například to, že nebyla dostatečně upravena vazba mladistvého, nedostatečně vymezovala ochranu soukromí a osobnosti mladistvého, a také zvláštní postup při výkonu samotných trestů a opatření, která jsou mladistvým ukládána. Nebylo přizpůsobeno celkové projednávání trestních věcí mladistvých a normy, které byly dříve zavedeny pro řešení trestních věcí mladistvých, nebyly respektovány u orgánů, které jsou ve věcech mladistvých činné. O samostatném systému justice nad mládeží v České republice však nemůžeme hovořit až do přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, který vstoupil v účinnost 1. ledna 2004 (Schelleová et al., 2004).

1.2 Restorativní justice

Restorativní, neboli obnovující justice je jedním z principů spravedlnosti, na kterém stojí alternativní tresty, alternativní způsoby řešení trestních věcí a v souvislosti s tím

také činnost Probační a mediační služby. Restorativní justice je postavena na myšlence, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi pachatelem a poškozeným (Žatecká, 2007). Klade důraz na nápravu škod, které byly trestnou činností způsobeny. K tomu musí být zapojeny všechny zúčastněné strany, jichž se trestná činnost týká. Musí být identifikována škoda, která vznikla, a v návaznosti na to jsou podniknuty kroky k její nápravě (Centre for Justice & Reconciliation, © 2016). Restorativní justice stojí vedle justice trestní, popřípadě ji vhodným způsobem doplňuje (Žatecká, 2007).

Restorativní justice na trestný čin nahlíží jako na sociální událost a nejen jako na porušení zákona. Nezaměřuje se tedy na to, aby byl pachatel nalezen a potrestán za svůj trestný čin, ale naopak na újmu, kterou pachatel způsobil oběti (Štern et al., 2010). Důraz klade na to, aby reakce společnosti na čin byla spravedlivá, ale vyvážená. Poškozený zde má větší prostor pro uplatnění svých morálních i finančních požadavků, a mladistvý by měl být stimulován tak, aby za své konání převzal osobní odpovědnost (Schelleová et al., 2004).

Jejím základem jsou dva trestněprávní instituty, kterými jsou následující:

- alternativní tresty, které rozšiřují možnosti při trestání pachatelů,
- alternativní způsoby řízení, tzv. odklony, které v trestním řízení přerušují původní procesní postupy (Zoubková, 2002).

Cílem těchto institutů je odčinění pachatelova jednání a zároveň kompenzace újmy, kterou oběť utrpěla. Lze je využít u méně závažné trestné činnosti, a v praxi se uplatňují zejména u věkově nejmladších pachatelů (Zoubková, 2002).

1.3 Orgány činné v trestních věcech mládeže

Vzhledem ke zvláštnímu systému soudnictví nad mládeží musí být zajištěni také odborníci, kteří budou způsobilí zajistit jeho fungování. Úkony v řízení by měly být pověřovány osoby, které mají znalosti ve věcech souvisejících s výchovou mládeže, a co nejlépe tak mohou zaručit splnění účelu řízení (Schelleová et al., 2004). Mezi orgány činné ve věcech mládeže dle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže patří policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. (Zákon č. 218/2003 Sb.). ZSM neupravuje konkrétně pojem státního zástupce pro mládež ani policejní orgán pro mládež, očekává však vysokou míru komplexní specializace. Ustanovení § 3 tohoto zákona obsahuje základní zásady a

jednou z nich je, že tyto orgány a také úředníci Probační a mediační služby, kteří ve věcech mládeže působí, musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Všechny orgány činné ve věcech mládeže jsou povinny s mladistvým zacházet přiměřeně jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu a dále musí mladistvého seznámit s jeho právy a poskytnout mu možnost je plně uplatnit (Jelínek a Melicharová, 2004).

1.3.1 Soudy pro mládež

Soudem pro mládež může být zvláštní senát, popřípadě v zákonem stanovených případech předseda senátu nebo samosoudce (Jelínek a Melicharová, 2004). Tyto soudy jsou specializované pro soudnictví ve věcech mládeže a jsou to také jediné soudy, které se mohou řízením ve věcech mladistvých a dětí mladších patnácti let zabývat. Soudy pro mládež nevytváří specifickou, samostatnou soustavu soudů, ale jde pouze o soudy se specializací, které jsou zřízeny v rámci stávající soustavy soudů (Schelleová et al., 2004).

1.3.2 Státní zástupci

Státní zástupce je orgánem činným ve veřejném zájmu. Veřejný zájem představuje zájem většiny společnosti na tom, aby pachatelé všech trestných činů byli potrestáni. Není to však jen potrestání pachatele, ale státní zástupce má rovněž povinnost dbát na to, aby nebyla trestně stíhána, obžalována nebo odsouzena nevinná osoba (Jelínek et al., 2007). Státní zástupce, který je činný ve věcech mládeže, musí být rovněž specializovaný na věci mládeže. Jeho povinností je vykonávat dozor nad policejním orgánem. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže v § 59 uvádí, že státní zástupce dbá na to, aby policejní orgány zacházely s mladistvými ohleduplně. Státní zástupce svou činnost organizuje tak, aby bylo možné ve všech vhodných případech využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení (Zákon č. 218/2003 Sb.). Státní zástupce musí v přípravném řízení postupovat tak, aby byla naplněna jedna ze zásad řízení ve věcech mladistvých, a to zásada rychlosti řízení a právo mladistvého a dítěte mladšího patnácti let na to, aby věc byla projednána bez zbytečného odkladu a v odpovídající lhůtě (Schelleová et al., 2004).

1.3.3 Policejní orgány

Zákon přímo neuvádí, které z orgánů Policie České republiky v rámci trestního řízení ve věcech mládeže působí. Dle ZSM je policejní orgán povinen zacházet s mladistvým ohleduplně v průběhu všech úkonů v rámci přípravného řízení. Aby nedošlo k narušení psychické a sociální rovnováhy mladistvého, popř. narušení dalšího vývoje, musí policejní orgán přihlížet k věku mladistvého a jeho vyspělosti. V rámci přípravného řízení by policejní orgán měl poučit mladistvého o jeho právech a povinnostech, a to takovým způsobem, aby jim mohl mladistvý co nejlépe porozumět (Zákon č. 218/2003 Sb.). V rámci zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky jsou mladiství zmíněni v několika ustanoveních. V případě, že policista zajistí nezletilou osobu, jeho povinností je informovat jejího zákonného zástupce. V případě, že je osoba mladší 18 let umístěna do cely, musí zde tato osoba být odděleně od osob dospělých. Dále tento zákon uvádí, že policista, až na výjimky nesmí proti osobě, která je zjevně mladší 15 let, použít některých donucovacích prostředků a zbraní (Zákon č. 273/2008 Sb.).

1.4 Opatření ukládaná mladistvým

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže poskytuje široký soubor rozmanitých opatření, kterými je možné sankcionovat mladistvé za jejich provinění (Firstová, 2014). Tato opatření jsou navržena tak, aby v nich byly začleněny prvky výchovné, léčebně-ochranné, a prvky, jejichž funkcí je zajistit ochranu sociálního prostředí mladistvého (Fryšták et al., 2009).

Mladistvým lze uložit pouze následující opatření:

- výchovná opatření,
- ochranná opatření,
- trestní opatření (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Dle ZSM mají opatření ukládaná mladistvým směřovat především k tomu, aby byly obnoveny sociální vztahy, které byly jeho jednáním narušeny, a následnému vyvarování se protiprávním činům. Dále mají za úkol začlenění dítěte nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí. Jejich účelem je vytvoření předpokladů pro sociální a duševní vývoj mladistvého (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Společné pro všechna opatření je, že jejich prioritou je výchovné působení na mladistvého, které má zajistit jeho zdravý rozumový a mravní vývoj tak, aby předcházela recidivě trestné činnosti (Firstová, 2014). Vzhledem k tomu, že jsou opatření, která se ukládají mladistvým koncipována tak, aby předcházela recidivě, tak na rozdíl od trestů ukládaných dospělým pachatelům, jsou orientována do budoucnosti. Z toho také vychází samotné pojmenování – opatření, jehož podstatou není újma a odplata za spáchaný čin, ale náprava mladistvého. U závažnějších provinění sice opatření může zahrnovat nebo zahrnuje také prvek újmy, jeho hlavním úkolem však stále zůstává aktivní zacházení a působení na dosud napravitelného mladistvého (Schelleová et al., 2004).

1.5 Výchovná opatření

Výchovná opatření upravuje ZSM v ustanoveních § 15 až § 20. Soud ukládá tento druh opatření, pokud upustí od trestního opatření, nebo podmíněně upustí od trestního opatření. Lze je uložit současně s ostatními opatřeními, nebo uložit více výchovných opatření najednou. Dle ZSM lze výchovná opatření uložit již ve stádiu přípravného řízení za předpokladu, že s tím mladistvý, proti kterému se řízení vede, souhlasí. Předtím, než mladistvý dá souhlas, musí být náležitě poučen o svých právech a podstatě a účelu ukládaného výchovného opatření. Tento souhlas je mladistvý oprávněn odvolat kdykoliv v průběhu řízení (Jelínek a Melicharová, 2004). Úkolem výchovných opatření je nejen usměrňovat mladistvého, ale také prevence dalšího páchaní provinění. Mají zajistit řádnou výchovu mladistvého a vhodným způsobem ovlivnit jeho vývoj a způsob života. Výchovný prvek je zde zdůrazňován, a před ukládáním jiných opatření by měla být preferována právě opatření výchovná, protože představují menší zásah do práv mladistvých. Jsou tvořena tak, aby při jejich ukládání bylo možné brát v potaz životní situaci dítěte, jeho osobnost, rodinné poměry a další faktory, které nějakým způsobem sehrály roli ve vykonání trestné činnosti. Umožňují tedy velice individuální přístup ke každému jedinci (Firstová, 2014).

Mezi výchovná opatření dle ZSM patří:

- dohled probačního úředníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti,
- výchovná omezení,

- napomenutí s výstrahou (Zákon č. 218/2003 Sb.).

1.5.1 Dohled probačního úředníka

Dle zákona č. 218/2003 Sb. dohled probačního úředníka spočívá v pravidelném sledování chování a výchovy nezletilého. Toto opatření lze kombinovat i s jinými výchovnými opatřeními. Probační úředník při vykonávání probačního dohledu navštěvuje rodinu a dozírá na to, jakým způsobem zákonní zástupci výchovně působí na mladistvého. Svůj cíl kontroly chování nezletilého zaměřuje na zajištění ochrany celé společnosti a prevenci páchaní trestné činnosti. Při uložení dohledu probačního úředníka probační úředník pravidelně sleduje odsouzeného mladistvého v jeho přirozeném rodinném prostředí. Dále kontroluje, zda je dodržován uložený probační program a výchovné povinnosti a omezení, která byla mladistvému uložena soudem pro mládež. Účelem tohoto opatření je sledování a kontrola, která monitoruje, jak se mladistvý chová, je zaměřena na ochranu společnosti a na to, aby došlo ke snížení možností opakování trestné činnosti. Dále je to odborné vedení, které má mladistvému pomoci zajistit, aby vedl v budoucnu řádný život. Mladistvý je povinen s probačním úředníkem spolupracovat, dostavovat se k němu ve smluvených lhůtách, informovat ho o svém zaměstnání a pobytu, a v neposlední řadě jej za účelem řádné kontroly jeho způsobu života vpouštět do obydlí (Jelínek a Melicharová, 2004).

Probační dohled patří do kompetencí Probačně mediační služby, která ho vykonává. Ta by v případě mladistvých měla být zapojena již do procesu rozhodovacího a aktivně se zapojit do rozhodování o tom, které opatření bude v jednotlivých případech nejlepší použít. Probační a mediační služba by měla soudu zajistit tzv. zprávu před rozhodnutím, která by měla zahrnovat nejrůznější poznatky o osobě mladistvého, ale také o okolnostech případu, jeho rodinném zázemí, sociální situaci a jeho aktuálních problémech. Probační dohled by neměl být orientován pouze na kontrolu plnění podmínek, ale měly by s ním být spojeny další aktivity, které mají mladistvého vést k jeho opětovnému zařazení do společnosti a napravení stavu spojeného s trestným činem. Měl by plnit dvě funkce – kontrolní a sociálně odbornou. Délka trvání kontroly je předem stanovena na určitou dobu. Je zde velice důležitá odborná pomoc a vedení, které má mladistvého motivovat ke změně jeho postojů a k tomu, aby se do budoucna vyvaroval páchaní další trestné činnosti. Základní funkcí je, aby probační úředník vedl mladistvého k bezkonfliktnímu životu a aby s ním řešil jeho aktuální situaci. Zároveň se

tak spolu s mladistvým mohou dopátrat příčin, které ho vedly ke spáchání trestného činu (Žatecká, 2007).

Pokud mladistvý závažně nebo opakovaně poruší podmínky dohledu, probační úředník je povinen to bez zbytečného odkladu oznámit předsedovi senátu soudu pro mládež nebo státnímu zástupci, který dohled uložil. Probační pracovník má možnost mladistvému udělit výstrahu společně s poučením, pokud se jedná o méně závažné porušení opatření. Je však na pracovníkovi PMS a jeho uvážení, aby posoudil závažnost porušení a aby rozhodl o dalším postupu. Forma této výstrahy může být jak ústní tak písemná, vždy by však o ní měl být vyhotoven záznam, který se ukládá do spisu mladistvého (Žatecká, 2007).

1.5.2 Probační program

Dle ZSM probační program představuje především program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program, který má za úkol rozvoj sociálních dovedností a osobnosti mladistvého. Probační program může mít různý režim omezení v běžném způsobu života, a má tak směřovat k tomu, aby se mladistvý nadále vyvaroval chování, které není v souladu se zákonem. Dále má podporovat vhodné sociální zázemí mladistvého a také má vést k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným, to znamená, že pokud mladistvý spácháním trestného činu způsobil někomu škodu, může mu být uloženo, aby ji podle svých sil nahradil (Zákon č. 218/2003 Sb.).

V případě, že mladistvý souhlasí se svou účastí na probačním programu, je mu poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s jeho obsahem, a pokud je probační program pro mladistvého vhodný z hlediska zájmu a prospěšnosti pro společnost, může soud, nebo v přípravném řízení státní zástupce uložit mladistvému, aby se mu podrobil (Jelínek a Melicharová, 2004). Co se týče souhlasu mladistvého, v případě probačního programu je ho potřeba vždy, čímž se liší od ostatních opatření. Je tomu tak proto, že některé z těchto programů mohou do života mladistvého zasahovat velmi výrazně a zároveň je nutné, aby si mladistvý uvědomoval význam probačního programu a přistupoval k němu pozitivně, bez čehož nelze dosáhnout účelu tohoto opatření (Hulmáková, 2013). Dohled nad výkonem probačního programu má na starosti probační úředník, který by měl mladistvému poskytovat zároveň také určitou formu pomoci a

poradenství. Pracovník, který je pověřen dohledem nad vykonáváním probačního programu, s mladistvým vytvoří individuální program, který má být při výkonu probačního dohledu dodržován a naplňován. Tento program musí být konstruován tak, aby bral ohled na zvláštnosti mladistvého a na jeho možnosti a schopnosti. Po ukončení probačního programu je probační pracovník povinen sepsat zprávu o jeho výsledku, a předat ji soudu nebo státnímu zástupci, který probační program uložil. V této zprávě zhodnotí celkový průběh probačního programu, aktivity mladistvého, jak mladistvý program plnil, a jeho aktuální osobní a sociální poměry (Firstová, 2014).

Jednotlivé probační programy schvaluje ministr spravedlnosti, a zároveň musí být zapsány ve zvláštním seznamu, který vede Ministerstvo spravedlnosti České republiky (Žatecká, 2007). Vymezení probačních programů je v ZSM pouze rámcové a můžeme v něm najít jen výčet některých typů probačních programů (Firstová, 2014). Vedle probačních programů existují jiné programy, mezi které patří programy sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutické programy, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační a další programy, které mají sice rovněž rozvíjet sociální dovednosti mladistvého a jeho osobnost, avšak nejsou programy probačními, protože nejsou akreditované (Žatecká, 2007). Akreditační řízení upravuje Metodika Ministerstva spravedlnosti – metodika hodnocení kvality probačních programů. Účelem tohoto řízení je posoudit kvalitu a obsah každého probačního programu na základě standardů kvality, které se soustředí na tři oblasti – proces poskytování služby, personální zajištění a požadavky na ekonomické a materiální zabezpečení. Akreditační řízení probíhá ve třech kolech. V prvním kole se pouze evidují žádosti a kontrolují se formální náležitosti žádosti. Pokud tyto náležitosti splňují, jsou předány do druhého kola, kde je detailně prostuduje komise hodnotitelů. Ta je nadále předá do posledního kola, kde jsou doporučení hodnotitelů předložena Akreditační komisi Ministerstva spravedlnosti. Tato komise zpracuje konečné doporučení o udělení nebo zamítnutí žádosti o akreditaci a to předá k finálnímu rozhodnutí ministroví spravedlnosti. Poskytovateli programu může být udělena buď řádná akreditace s platností 3 roky, nebo pokud jsou zjištěny nedostatky, lze udělit řádnou akreditaci s podmínkou na jeden rok. Pokud jsou tyto nedostatky ve stanovené lhůtě odstraněny, dojde k přeměně na řádnou akreditaci, platnou taktéž 3 roky (PMS ČR, © 2002 - 2016).

V rámci spolupráce Probačně mediační služby a poskytovatelů probačních programů jsou vytvořeny určité standardy této spolupráce, které by měly být respektovány. Tyto standardy obsahují následující:

- účast na probačním programu je vždy sjednána s mladistvým předem, mladistvý s účastí souhlasí a byl seznámen s obsahem programu,
- mezi klientem a poskytovatelem probačního programu je vždy uzavřena smlouva, která zároveň vytyčuje pravidla, která se v průběhu programu musejí dodržovat,
- probační úředník, který má dohled nad výkonem probačního programu, sděluje poskytovateli informace ohledně klienta, které jsou pro jeho zařazení do programu nezbytné a stejně tak poskytovatel programu průběžně sděluje středisku PMS zprávy týkající se účasti klienta v programu a dalších důležitých okolností,
- středisko PMS je s poskytovatelem probačního programu v průběžném kontaktu a konzultuje s ním vývoj v případě mladistvého,
- pokud dojde ke vzniku nějaké aktuální situace mladistvého a je to potřeba, poskytovatel a středisko PMS spolu navzájem spolupracují na jejím řešení,
- pokud v průběhu probačního programu středisko PMS dojde k závěru, že mladistvý neplní stanovené povinnosti a nedodržuje pravidla, udělí mladistvému výstrahu, popř. vypracuje zprávu státnímu zástupci nebo soudu (Žatecká, 2007).

V době, kdy nabyl ZSM účinnosti, byla možnost ukládání tohoto opatření omezena právě kvůli nutnosti akreditace, protože žádné probační programy ještě nebyly akreditovány a nebyla tak zaručena jejich kvalita (Hulmáková, 2013). V současnosti je akreditováno 14 probačních programů, které mají akreditaci platnou do konce roku 2016. Jen tři z nich však působí celorepublikově (MS ČR, © 2015).

Probační program Právo pro každý den

Nyní bych ráda představila jeden z probačních programů, který u nás probíhá v různých regionech a je na území České republiky nejrozšířenější, a to probační program s názvem Právo pro každý den.

Tento probační program je určen mladistvým pachatelům ve věku 15-18 let, kteří jsou pachateli méně závažné trestné činnosti. Často se jedná o případy, kdy mladistvý spáchal tuto činnost z právní neznalosti a plně si neuvědomoval její právní důsledky. Dále to jsou klienti Probační a mediační služby ČR, popř. kurátora pro mládež (Prostor Pro o. p. s., © 2010).

Program se obvykle skládá z přibližně 40 výukových hodin. Je uzpůsoben tak, aby nenarušoval výkon ostatních povinností účastníků, jako je školní docházka či docházka do zaměstnání. Vždy má stanoven přesně definovaná pravidla, mezi která patří např. určený počet povolených absencí, zákaz požívání návykových látek, agresivních projevů, či že úspěšné absolvování a ukončení programu je podmíněno splněním závěrečného testu apod. (ESF v ČR, 2013).

Cílem probačního programu Právo pro každý den je snížení rizika recidivy trestné činnosti mladistvých a jejich resocializaci. Dále by měl program jeho účastníkům předat dovednosti a právní znalosti využitelné při řešení běžných životních situací a zároveň tak podpořit jejich osobní rozvoj (ICOS Český Krumlov, © 2001, 2005).

Samotný program probíhá rozličnou různorodou formou. Jedná se o různé formy a metody práce, mezi které konkrétně patří zprostředkování životních zkušeností, brainstorming, práce ve skupině, nácvik modelových situací, hraní rolí apod. Témata jednotlivých výukových hodin jsou přizpůsobována skladbě skupiny, která se momentálně probačního programu účastní. Mezi hlavní témata patří např. pracovní právo, rodinné právo a rodinné vztahy, trestné činy a provinění a jejich důsledky, fungování právního systému a demokracie, občanské soužití, komunikační dovednosti a další. Program je dále doplněn o tzv. nadstavbové prvky, které opět odpovídají aktuální potřebě skupiny. Ty mají účastníkům umožnit praktické zapojení se do získávání nových znalostí. Představit si pod nimi můžeme např. osobní účast na soudním jednání či nácvik různých sociálních a komunikačních dovedností a aktivit v praxi (ESF v ČR, 2013).

1.5.3 Výchovné povinnosti

Dle § 18 zákona č. 218/2003 Sb. může soud pro mládež, popř. v přípravném řízení státní zástupce mladistvému uložit následující výchovné povinnosti, které mladistvému ukládají:

- aby mladistvý bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který nese zodpovědnost za jeho výchovu,
- zaplatit jednorázově nebo ve splátkách peněžitou částku, kterou zároveň ve vhodné výši stanoví a která je určena na pomoc obětem trestné činnosti,
- aby mladistvý ve svém volném čase a bezplatně vykonal společensky prospěšnou činnost, která je mu určena,
- usilovat o vyrovnání s poškozeným,
- aby mladistvý podle svých vlastních sil nahradil škodu, kterou poškozenému svým proviněním způsobil nebo se jiným způsobem podílel na odstranění následků provinění,
- podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které však není ochranným léčením ani zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku,
- aby mladistvý ve svém volném čase podstoupil náležitý program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutického programu, vzdělávacího, doškolovacího, rekvalifikačního nebo jiného programu, ne však probačního programu (Zákon č. 218/2003, Sb.).

Obecně lze tedy říci, že tato opatření stanovují mladistvému povinnost něco konat. Co se týče povinnosti bydlet s rodičem nebo jinou dospělou osobou, která je odpovědná za výchovu mladistvého, je zde hlavní výchovné působení rodiny. Před uložením této povinnosti tedy musí být pečlivě prošetřeny rodinné poměry, protože by mohlo dojít k tomu, že by mladistvý musel setrvávat v prostředí, které by ho ovlivňovalo naopak negativně (Firstová, 2014). Pokud se jedná o výchovnou povinnost zaplatit peněžitou částku, uloží se tato povinnost za předpokladu, že tato peněžitá částka bude zaplácena z peněžitých prostředků, s nimiž smí mladistvý samostatně disponovat a jsou tedy v jeho vlastnictví (Zákon č. 218/2003 Sb.). Tím se ukládání této povinnosti omezuje na mladistvé, kteří jsou výdělečně činní a mají tak dostatek finančních prostředků pro naplnění této povinnosti. Mladistvému mohou být stanoveny přiměřené měsíční splátky. V případě uložení povinnosti vykonal bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu se nejčastěji jedná o práce ve prospěch obecného zájmu, jako jsou např. nejrůznější úklidové práce veřejných prostranství a komunikací nebo činnosti, které souvisejí s ochranou životního prostředí. Dále to mohou být různé humanitární, charitativní a další činnosti. Vzhledem k tomu, že zákon nestanovuje, o jaké práce se může jednat, záleží na soudci, k jaké činnosti se přikloní. Při svém

rozhodování by měl však zohledňovat okolnosti případu, osobnost mladistvého, veřejný zájem apod. Samozřejmě musí brát ohled také na zdravotní stav mladistvého a výkon opatření nesmí žádným způsobem narušovat přípravu mladistvého na budoucí povolání a zasahovat do plnění školní docházky, popř. výkonu povolání (Firstová, 2014). ZSM stanovuje rozsah plnění společensky prospěšné činnosti a to v délce maximálně čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a celková délka nesmí překročit šedesát hodin (Zákon č. 218/2003 Sb.). Pokud je mladistvému uloženo, aby usiloval o vyrovnání s poškozeným, usiluje se zejména o urovnání narušených vztahů, ke kterému došlo trestným činem mezi pachatelem a poškozeným. Další výchovná povinnost, tedy povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, je určena mladistvým, kteří jsou na těchto látkách závislí. Nejvíce se využívá v případech tzv. opatrovací kriminality. Znakem této kriminality je, že si závislý pachatel obstarává prostředky na pořízení návykových látek. Nejčastěji je to prostřednictvím menších krádeží a následným prodejem odcizených věcí. Léčba může být realizována jak formou ústavní tak ambulantní. Forma se stanoví s ohledem na aktuální situaci mladistvého, na jeho osobnost a osobní a rodinné poměry. Důležitý je také kladný postoj mladistvého k léčbě (Firstová, 2014). Poslední výchovnou povinností je povinnost podrobit se ve svém volném čase vhodnému výchovnému programu. V tomto případě nejde o probační program, schválený ministerstvem spravedlnosti, ale o různé programy, jejichž účelem je rozvoj osobnosti mladistvého a sociálních dovedností (Zákon č. 218/2003 Sb.).

1.5.4 Výchovná omezení

Dle § 19 zákona č. 218/2003 Sb. může soud pro mládež, popř. v přípravném řízení státní zástupce mladistvému uložit následující výchovná omezení, která udávají, aby mladistvý zejména:

- nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné prostředí, které je pro mladistvého nevhodné,
- nebyl ve styku s určitými osobami,
- nezdržoval se na určitém místě,
- nepřechovával určité předměty, jejichž pomocí by mohl páchat další provinění,
- neužíval návykové látky,

- nezapojoval se do hraní hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,
- neměnil své místo pobytu, aniž by to nejdříve oznámil svému probačnímu úředníkovi,
- neměnil bezdůvodně své zaměstnání, aniž by to nejdříve oznámil svému probačnímu pracovníkovi (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Výchovná omezení naopak nařizují, aby se mladistvý zdržel některých aktivit, které by ho mohly negativně ovlivnit. V případě omezení, které mladistvému nařizuje, aby se zdržel návštěvy nevhodných akcí, zařízení či jiného, pro mladistvého nevhodného prostředí, se jedná zejména o zákaz návštěvy různých restauračních zařízení, barů a heren, popř. může jít také o sportovní utkání, pokud se jedná o případ, kdy se mladistvý dopustil jednání se znaky tzv. diváckého násilí (Firstová, 2014). Divácké násilí představuje formu narušování veřejného pořádku, pod kterým se skrývá násilné nebo jinak nebezpečné chování diváků, které souvisí se sportovním utkáním. Toto chování může být situováno na stadion, kde se takové sportovní utkání odehrává, ale i do jeho okolí nebo do dopravy a přesunu fanoušků. Jejimi pachateli jsou obvykle osoby, které se hlásí ke konkrétnímu sportovnímu klubu. Známkou diváckého násilí jsou často rasistické projevy, poškozování majetku nebo ohrožování ostatních osob, jako jsou rvačky, házení předmětů na hrací plochu apod. (MV ČR, © 2016).

Další výchovné omezení nařizuje mladistvému, aby nebyl ve styku s určitými osobami, kdy se v první řadě jedná o osoby, které mají na mladistvého prokazatelně negativní vliv. Nejčastěji jde o členy party, která páchá kriminální činnost a mladistvý je jejím členem, může jít však také o vzdálené příbuzné, kteří mají na mladistvého negativní vliv (Firstová, 2014)

Výchovné povinnosti a stejně tak i výchovná omezení ZSM uvádí pouze jako demonstrativní výčet, což znamená, že soudce, případně státní zástupce, může uložit i jinou povinnost či omezení, které uzná za vhodné a které ZSM přímo neupravuje (Firstová, 2014). Tato povinnost či omezení se odvíjí od konkrétního případu. Musí však sledovat stanovený účel, musí být dostatečně vymezené a konkretizované, lze je vykonat a jejich plnění musí být kontrolovatelné (Schelleová et al., 2004).

1.5.5 Napomenutí s výstrahou

Napomenout s výstrahou může mladistvého soud pro mládež nebo v přípravném řízení státní zástupce. Musí tak jednat za přítomnosti zákonného zástupce mladistvého. Podstatou tohoto opatření je, že mladistvému je důrazně vytknuta protiprávnost jeho činu a současně je mladistvý seznámen s tím, jaké by mu hrozily důsledky, pokud by se do budoucna nezdržel páčání další trestné činnosti (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Pokud je to účelné, může být postižení mladistvého přenecháno jeho zákonnému zástupci, popř. škole, ve které je mladistvý žákem nebo výchovnému zařízení, ve kterém žije (Zákon č. 218/2003 Sb.). Od těch se očekává, že zvolí takové opatření, které mladistvého po nějaké stránce omezí nebo mu uloží další povinnost. Tato opatření však musí vždy být pouze v rozsahu práv jednotlivých subjektů k mladistvému (Firstová, 2014). Současně si od školy nebo výchovného zařízení vyžádá stanovisko. Následně jsou tyto instituce nebo zákonný zástupce povinni vyrozumět soud pro mládež nebo státního zástupce o výsledku opatření (Zákon č. 218/2003 Sb.).

ZSM neobsahuje výčet případů, kdy by mělo být toto výchovné opatření použito, ale samostatně ho lze uložit u deliktů menší společenské nebezpečnosti nebo v případech, kdy je pravděpodobné, že splní svůj účel (Jelínek a Melicharová, 2004). Před uložením napomenutí s výstrahou je potřeba kompletně zhodnotit okolnosti případu a osobnost mladistvého a toto opatření použít v případě, kdy lze předpokládat, že bude přiměřené a dostačující (Firstová, 2014).

1.6 Výchovná opatření ukládaná dětem mladším 15 let

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let upravují ustanovení § 89 až § 90 ZSM. Zde je uvedeno, že dítě mladší 15 let není trestně odpovědné. Dítěti, které je mladší patnácti let může být opatření uloženo na návrh státního zástupce. Ten musí návrh podat bezodkladně poté, co se dozví, že je trestní stíhání nepřipustné z důvodu nedostatku věku (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného, mohou být dle ustanovení § 93 ZSM uložena následující opatření:

- výchovná povinnost,
- výchovné omezení,

- napomenutí s výstrahou,
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- dohled probačního úředníka (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou jsou dítěti mladšímu patnácti let ukládány stejně tak jako mladistvému na základě ustanovení § 18, §19 a § 20 ZSM, ovšem s přihlédnutím k věku dítěte a s ohledem na přiměřenost opatření (Fryšták, 2009). Stejně tak při uložení dohledu probačního úředníka se s přihlédnutím k věku dítěte postupuje stejně, jako když se toto opatření ukládá mladistvému pachateli. Probační úředník navštěvuje dítě mladší 15 let v jeho bydlišti a ve škole (Zákon č. 218/2003 Sb.).

1.7 Probační a mediační služba České republiky

V této kapitole se budu zabývat činností Probační a mediační služby České republiky, její úpravou, organizací, činnostmi a cíli. Nejdříve bych ráda vysvětlila pojmy probace a mediace.

Probace

Probace dle zákona o PMS představuje organizaci a výkon dohledu nad obviněným, kontrolu výkonu trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody, zahrnující uložené povinnosti, omezení a sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dále zahrnuje individuální pomoc obviněnému a takové působení na obviněného, které ho povede k řádnému životu. Rovněž zahrnuje vedení obviněného k tomu, aby vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, s následnou obnovou narušených právním i společenských vztahů (Zákon č. 257/2000 Sb.).

Mediace

Zákon o PMS mediací rozumí mimosoudní jednání řízené prostředníkem – mediátorem, jehož účelem je řešení sporu mezi obviněným a poškozeným (Zákon č. 257/2000 Sb.). V praxi tedy jde o dobrovolné, osobní setkání pachatele a oběti, které se odehrává za přítomnosti třetí, nestranné osoby (Štern et al., 2010). Jejím cílem je zprostředkování

alternativního řešení trestních věcí, které je přijatelné z hlediska veřejného zájmu (Svoboda, 2005).

Mediátorem musí být kvalifikovaná osoba, která je nezávislá a neutrální. Jeho úkolem je zprostředkovávat komunikaci a pomáhat účastníkům, aby dokázali analyzovat situaci a formulovat své zájmy (Holá, 2003).

Trestní řízení je považováno za jednu ze dvou hlavních oblastí, kde se mediace využívá. Mediace by neměla být uplatňována u závažnějších trestných činů a soustředí se tedy převážně na méně závažné trestné činy, jakými mohou být např. delikty spáchané z nedbalosti, delikty související s mírnější agresivitou či majetkové delikty menšího rozsahu (Holá, 2011).

Probační a mediační služba

Probační a mediační službu České republiky upravuje zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti 1. ledna 2001. PMS je organizační složkou státu, která spadá pod Ministerstvo spravedlnosti České republiky. To zajišťuje činnost PMS a zároveň nad ní vykonává dohled (Matoušek a Kroftová, 2003).

PMS působí na celém území České republiky. Její organizační struktura má dva stupně. Ty tvoří centrála PMS a střediska PMS, která jsou provozována v sídlech okresních soudů a v jejich čele stojí vedoucí střediska. PMS úzce spolupracuje s Radou pro probaci a mediaci a podílí se tak na plánování a rozvoji PMS. Členy této rady jsou zástupci PMS, soudci, státní zástupci a další odborníci (Ouředníčková et al., 2003).

V čele PMS stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Dále zde působí úředníci a asistenti Probační a mediační služby. Tito úředníci dle zákona o PMS musí být bezúhonní, svéprávní a musí mít magisterské vysokoškolské vzdělání ve společenskovědním oboru. Dále musí složit odbornou zkoušku úředníka PMS. Asistentem se může stát bezúhonná, svéprávná osoba, která je starší 21 let a má středoškolské vzdělání ve společenskovědním oboru (Zákon č. 257/2000 Sb.). Úředníkům PMS zpravidla náleží náročnější odborné úkony a asistentům úkony méně složité, zahrnující i administrativní práci (Větrovec, 2002).

PMS je služba, která vychází z restorativní justice a zahrnuje probační a mediační činnosti. Pod mediační činnosti spadá mediace mezi obětí a pachatelem a další činnosti,

kteřé usilují o urovnání konfliktního stavu v rámci trestního řízení. Probační činnosti zahrnují přípravu, výkon a kontrolu alternativních trestů (Matoušková et al., 2015).

Probačně mediační služba má tři základní cíle, k jejichž naplnění jejich činnost směřuje:

- integrace pachatele,
- participace poškozeného,
- ochrana společnosti (Matoušek a Kroftová, 2003).

Integrací pachatele se rozumí opětovné zapojení pachatele do běžného života bez dalšího protiprávního chování. Mělo by dojít k obnovení respektu pachatele k právním normám a jeho nalezení svého uplatnění ve společnosti. Další z cílů usiluje o to, aby se i poškozený zapojil do procesu následků trestné činnosti a jejich nápravy. Díky tomu by mělo dojít k rychlejšímu řešení následků této činnosti, ale také k tomu, aby se poškozený zbavil obav z pachatele, získal znovu pocit bezpečí a důvěru v právní systém. Náplní posledního cíle je prevence páchaní další kriminality, což zahrnuje zajištění efektivnosti ukládaných alternativních trestů a opatření a účinné řešení konfliktních situací, které jsou spojeny s trestným činem (Matoušek a Kroftová, 2003).

1.8 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je jedním z odvětví veřejného práva, které má v České republice dlouholetou tradici. V současné době se soustředí na širokou škálu nejrůznějších situací, které musí řešit. Vychází z mnoha předpisů, které musí respektovat. Těmi nejzákladnějšími jsou Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte (Krausová a Novotná, 2006).

Sociálně-právní ochrana dětí je upravena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ten v ustanovení § 6 demonstrativně vymezuje okruh dětí, na které se SPOD soustředí. Jedná se především o děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní své povinnosti nebo naopak zneužívají svých práv. Dále na děti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby a též neplní své povinnosti, děti, které se dopouštějí útěků, na kterých byl spáchán trestný čin nebo jsou ohrožovány násilím a další (Zákon č. 359/1999 Sb.).

SPOD poskytuje výchovnou a poradenskou činnost, jejímž cílem je vytváření harmonických vztahů v rodinách (Novotná a Fejt, 2009). Pokud to vyžaduje zájem na řádné výchově, má SPOD možnost uložit následující výchovná opatření:

- napomenutí dítěte, rodiče nebo jiné osoby, která nese odpovědnost za výchovu dítěte,
- dohled, který stanoví nad dítětem,
- omezení, které uloží dítěti, rodiči nebo jiné osobě zodpovědné za výchovu dítěte, spočívající zejména v zákazu určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení (Zákon č. 359/1999 Sb.).

Ustanovení § 40 ZSM udává, že SPOD spolupracuje s orgány činnými v trestních věcech mládeže a PMS. To má posílit výchovné působení řízení ve věcech mladistvých, vytvořit vhodné okolnosti k tomu, aby k jednotlivým případům bylo přistupováno individuálně a zajistit to, aby tyto orgány včas reagovaly na potřeby a zájmy mladistvých a stejně tak poškozených osob i všech dalších subjektů, které byly trestnou činností dotčeny a snažily se jí tak předcházet. SPOD dále dle tohoto zákona spolupracuje se zájmovými sdruženími občanů, poskytovateli probačních nebo jiných programů, které se věnují sociální práci a může od nich získávat upozornění na skutečnosti, které nasvědčují tomu, že bylo spácháno provinění. Dále má SPOD v této souvislosti dle ustanovení § 56 ZSM za úkol vypracovat podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a o aktuální situaci mladistvého (Zákon 218/2003 Sb.).

V rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí působí kurátoři pro děti a mládež. Ti se zaměřují na děti, které vyžadují zvýšenou pozornost. To jsou především děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, což se projevuje zejména tím, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin, nebo, v případě, že jde o děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak trestným činem byl, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jiným způsobem ohrožují občanské soužití (Zákon č. 359/1999 Sb.).

Sociální kurátor pro děti a mládež je s dítětem či mladistvým a jeho rodiči v osobním kontaktu a navštěvuje je doma i na dalších místech, kde se zdržují. Zaměřuje se na to, jak dítě či mladistvý tráví svůj volný čas a následně mu pomáhá odstranit ty problémy, které se podílejí na jeho nežádoucím chování, popř. zprostředkovává odbornou pomoc. U dospívajících se zaměřuje také na přípravu dítěte na samostatný život, řeší s ním bydlení, studium či zaměstnání. V trestním řízení s mladistvými se kurátor účastní

různých úkonů trestního řízení, vypracovává podrobnou zprávu o poměrech obviněného a účastní se soudního jednání, kde navrhuje uložení vhodného opatření (Městská část Praha 22, © 2016).

1.9 Porovnání se Slovenskem

V této podkapitole bych ráda stručně přiblížila právní úpravu týkající se řízení ve věcech mladistvých na Slovensku a porovнала ji s právní úpravou v České republice.

Na Slovensku trestní odpovědnost a trestání mladistvých upravuje zákon č. 300/2005 Z.z., trestní zákon v ustanoveních § 94 až § 121 (Šiška, 2015). Neexistuje zde tedy samostatný zákon, který by tuto problematiku upravoval, jako v České republice, kde je jím ZSM.

Trestně odpovědný je na Slovensku mladistvý, který dovršil 14 let věku, což se od České republiky, kde je tato hranice 15 let, mírně liší. Za mladistvého zde lze tedy považovat osobu, která dovršila čtrnáctý rok a zároveň nepřekročila osmnáctý rok svého věku. U mladistvého, který je však mladší 15 let a spáchal čin, který vykazuje znaky trestného činu, se musí přezkoumat, zda dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, že byl schopný rozpoznat protiprávnost tohoto činu a ovládnout své jednání. Cílem toho je zvýšená ochrana mladistvých (Jurišová, 2014).

Stejně jako u nás lze mladistvému na Slovensku uložit trestní, výchovná a ochranná opatření. Trestní opatření se shodují s těmi, která jsou ukládána v České republice a jsou následující:

- obecně prospěšné práce,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz účasti na veřejných akcích,
- vyhoštění,
- domácí vězení,
- trest odnětí svobody (Šiška, 2015).

Z výchovných omezení lze mladistvému uložit pouze výchovné omezení, výchovnou povinnost a napomenutí s výstrahou (Šiška, 2015). Ve srovnání s Českou republikou

zde tedy chybí možnost uložení dohledu probačního úředníka a uložení probačního programu.

Ochranná opatření, kterými jsou ochranná výchova, ochranné léčení, zabezpečovací detence a zabránění věci jsou opět shodná jak v České republice, tak na Slovensku (Šiška, 2015).

Můžeme tedy říci, že právní úprava v České republice je detailnější a ucelenější, protože problematika týkající se řízení ve věcech mladistvých je zde soustředěna do jednoho zákona. Za jeden z hlavních rozdílů mezi slovenskou a českou úpravou můžeme považovat hranici trestní odpovědnosti, která je na Slovensku stanovena na 14 let a v České republice na 15 let. Opatření, která lze mladistvým uložit, jsou téměř shodná, na Slovensku však na rozdíl od České republiky není možné uložit výchovné opatření dohled probačního úředníka a probační program.

2 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem práce je představení problematiky související se speciálními výchovnými opatřeními, která jsou ukládána delikventní mládeži a dále zjistit, která z těchto opatření se mladistvým ukládají a jak v praxi probíhá jejich výkon. Pro splnění cíle byly stanoveny následující tři výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 1:

Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána?

Výzkumná otázka č. 2:

Jaký je postup při ukládání výchovných opatření?

Výzkumná otázka č. 3:

Jakým způsobem je realizován výkon soudem uložených výchovných opatření?

3 Metodika

Použitá metodika

Pro praktickou část své bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum s využitím techniky strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami.

Hendl (2005) uvádí mnohé výhody, které kvalitativní výzkum poskytuje. Mezi tu hlavní patří, že získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události či fenoménu. Další výhodou je, že probíhá v přirozeném prostředí. Nevýhodou je naopak to, že získaná data nemusí být aplikovatelná na celou populaci a časová náročnost sběru dat.

Jako techniku sběru dat jsem zvolila strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Ten se skládá z otázek, které jsou pečlivě formulované a jednotliví respondenti na ně odpovídají. Používá se, pokud je nutné minimalizovat variaci otázek a tím se snižuje pravděpodobnost, že se data získaná v rámci jednotlivých rozhovorů budou příliš lišit (Hendl, 2005).

Výzkumný soubor

Výzkum byl prováděn s devíti respondenty, z nichž sedm byli pracovníci Probační a mediační služby, kteří jsou specializováni na práci s dětmi a mladistvými. Další dva byli kurátoři pro děti a mládež, působící na oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Vzhledem k tomu, že na jednotlivých střediscích Probační a mediační služby působí vždy pouze jeden až dva pracovníci, kteří se specializují právě na tuto skupinu, tak byl výzkum prováděn na různých pracovištích v rámci Jihočeského kraje a to ve městech České Budějovice, Tábor, Písek, Jindřichův Hradec a Český Krumlov. Rozhovory s kurátory pro děti a mládež byly realizovány na oddělení sociálně-právní ochrany dětí v Českých Budějovicích. Respondentům bylo položeno třináct otázek.

Formulace otázek použitých v rozhovorech byla nejprve prokonzultována s vedoucí práce. Jednotlivé rozhovory probíhaly vždy pouze s jedním respondentem a trvaly přibližně 30 – 40 minut. Odpovědi respondentů byly po jejich předchozím souhlasu zaznamenávány na diktafon. Přepisy jednotlivých rozhovorů jsou uvedeny v přílohách.

4 Výsledky

Strukturovaný rozhovor se skládá ze 13 otázek. První čtyři jsou zaměřeny na to, která výchovná opatření se v praxi skutečně ukládají, jaká se ukládají nejčastěji a za jaká provinění. Další otázky jsou zaměřeny na úkoly PMS a způsob kontroly výkonu výchovných opatření. Dále jsem se snažila zjistit, jaký názor mají respondenti na efektivnost těchto opatření a jak hodnotí samotný průběh jejich výkonu. Odpovědi jsou uspořádány do tabulek s komentáři. U některých otázek je více odpovědí než respondentů, protože respondenti uváděli více možností.

Otázka č. 1

Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Tabulka č. 1: Výchovná opatření ukládaná dětem do 15 let

Ukládané opatření	Počet respondentů
Dohled probačního úředníka	8
Napomenutí s výstrahou	6
Zařazení do terapeutického programu	2
Výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Prvními dvěma otázkami jsem zjišťovala, jaká z výchovných opatření, která jsou uvedena v ZSM, se v praxi skutečně ukládají. První otázka je zaměřena na děti do 15 let. Z odpovědí respondentů jednoznačně vyplývá, že nejvíce ukládaným opatřením je dohled probačního úředníka, který označilo 8 respondentů. Dalším často se vyskytujícím je napomenutí s výstrahou. Mezi ukládaná opatření patří dále zařazení do terapeutického programu a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, ty však pouze v menší míře (Tabulka č. 1).

Otázka č. 2

Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Tabulka č. 2: Výchovná opatření ukládaná mladistvým

Ukládané opatření	Počet respondentů
Dohled probačního úředníka	9
Výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost	8
Probační program	7
Napomenutí s výstrahou	2
Podrobení se terapeutickému programu	1
Výchovné omezení neužívat návykové látky	1
Podrobení se léčení závislosti na návykových látkách	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Druhá otázka se opět zabývá tím, jaká z výchovných opatření jsou v praxi skutečně ukládána, tentokrát však mladistvým pachatelům. I v tomto případě nejvíce respondentů označilo dohled probačního úředníka. Druhou nejčastější odpovědí je výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, která byla u dětí do 15 let naopak jednou z nejméně zmiňovaných. U dětí do 15 let bylo velmi časté napomenutí s výstrahou, ale jako opatření ukládané mladistvým ho uvádějí pouze 2 respondenti. Často ukládaným výchovným opatřením je také probační program, který uvedlo 7 respondentů. Mezi další výchovná opatření, která se ukládají, patří podrobení se terapeutickému programu, výchovné omezení neužívat návykové látky a podrobení se léčení závislosti na návykových látkách. Každé z těchto opatření však uvádí pouze jeden respondent, z čehož mohu soudit, že jsou sice ukládána, ale v mnohem menší míře než předchozí (Tabulka č. 2).

Otázka č. 3

Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Tabulka č. 3: Nejčastější provinění, za která se ukládají výchovná opatření

Provinění	Počet respondentů
Krádež	9
Poškození cizí věci	6
Ublížení na zdraví	5
Výtržnictví	5
Loupež	3
Pohlavní zneužití	3
Vydírání	2
Zneužívání návykových a psychotropních látek a nakládání s nimi	2
Obecné ohrožení z nedbalosti	1
Znásilnění	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Cílem třetí otázky bylo zjistit, s jakými proviněními, za která se ukládají výchovná opatření, se nejčastěji respondenti v praxi setkávají. Jednoznačně nejčastějším je krádež, kterou uvedlo všech 9 respondentů. Velmi časté je dále poškození cizí věci, které uvedlo 6 respondentů. 5 respondentů odpovědělo, že se setkává s ublížením na zdraví a výtržnictvím. Poměrně častá je také loupež a pohlavní zneužití, které uvádějí 3 dotazovaní. Méně časté je potom vydírání a zneužívání návykových a psychotropních látek a nakládání s nimi a nejméně zmiňovaným proviněním je obecné ohrožení z nedbalosti a znásilnění, které uvedl jeden respondent (Tabulka č. 3).

Otázka č. 4

Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Tabulka č. 4: Nejčastěji ukládaná opatření

Ukládané opatření	Počet respondentů
Dohled probačního úředníka	9
Výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost	7
Probační program	6

Zdroj: Vlastní výzkum

Čtvrtou otázkou jsem zjišťovala, která z výchovných opatření jsou ukládána nejčastěji. Z výzkumu vyplývá, že nejčastěji ukládanými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost a probační program. Na dohledu probačního úředníka se shoduje všech devět respondentů. Druhým nejčastějším je výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, kterou uvedlo 7 respondentů a posledním probační program (Tabulka č. 4).

Otázka č. 5

Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Tabulka č. 5: Efektivnost výchovných opatření

Efektivnost výchovných opatření	Počet respondentů
Záleží na přístupu mladistvého, je to individuální	4
Jsou efektivní	2
Jsou efektivní, pokud jsou předjednaná	2
Jsou efektivní u prvopachatelů	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Cílem páté otázky bylo zjistit, zda se respondenti domnívají, že jsou výchovná opatření dostatečně efektivní. Na tuto otázku jsem nedostala jednoznačnou odpověď, protože většina respondentů se zde shoduje na tom, že je to individuální a velice záleží na přístupu mladistvého. Pouze 2 z respondentů uvádějí, že efektivní jsou. Další 2

dotazovaní odpovídají, že mnohem efektivnější výchovná opatření jsou, pokud jsou s mladistvým předjednána již v přípravném řízení. Jeden uvádí, že jsou efektivní u prvopachatelů (Tabulka č. 5).

Otázka č. 6

Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Tabulka č. 6: Výchovná opatření a plnění jejich funkce

Plnění funkce	Počet respondentů
Ano, plní ji	6
Většinou ji plní	2
Plní ji, pokud je opatření vhodně vybráno	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Touto otázkou jsem zjišťovala, zda se respondenti domnívají, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci. 6 z nich si myslí, že svou funkci plní dostatečně a z toho jeden si myslí, že svou funkci dostatečně plní v porovnání s tresty u dospělých pachatelů. Respondenti, kteří uvedli, že ji plní, ve většině případů uvádějí, že stejně jako u předchozí otázky záleží na tom, jak k výchovnému opatření přistupuje sám mladistvý i jeho rodina a také na tom, jak dobře funguje spolupráce s ostatními institucemi, jako je SPOD či škola. Poslední dotázaný odpovídá, že svou funkci výchovné opatření plní, pokud je vybráno to správné (Tabulka č. 6).

Otázka č. 7

Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

Tabulka č. 7: Úloha PMS před uložením výchovného opatření

Úloha PMS	Počet respondentů
Navázat kontakt s mladistvým, jeho rodinou a poškozeným	7
Zjistit, jaké VO bude nejvhodnější uložit	6
Zjistit důvody a okolnosti spáchání provinění	3
Předjednání VO	3
Zprostředkování mediace	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo zjistit, co má za úkol PMS ještě před uložením výchovného opatření. Odpovědi jsou velice různorodé, nejčastěji však respondenti odpovídali, že je jejich úkolem navázat kontakt s mladistvým, jeho rodinou a také s poškozeným a zjistit důvody a okolnosti spáchání provinění. Další častou odpovědí bylo, že probační úředníci zjišťují, jaké výchovné opatření bude pro konkrétního mladistvého nejvhodnější použít. V souvislosti s tím také s mladistvým, popř. i s jeho zákonnými zástupci toto výchovné opatření předjednávají. Pouze dva z respondentů uvedli, že úkolem PMS je zprostředkování mediace (Tabulka č. 7).

Otázka č. 8

Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Tabulka č. 8: Úloha PMS po uložení výchovného opatření

Úloha PMS	Počet respondentů
Kontrola výkonu VO	9
Realizace VO	6
Zasílá soudu zprávy o průběhu VO	3
Spolupracuje s dalšími organizacemi	3

Zdroj: Vlastní výzkum

Osmá otázka se stejně jako předchozí zabývá úkolem PMS, ovšem až po uložení výchovného opatření. Z odpovědí respondentů vyplývá, že jejím nejdůležitějším úkolem je kontrola výkonu výchovných opatření, kterou uvedlo všech 9 respondentů. Dále je to samotná realizace výchovných opatření. Respondenti také uvádějí, že je nutné spolupracovat s dalšími organizace a informují soud prostřednictvím zpráv o průběhu výkonu výchovného opatření (Tabulka č. 8).

Otázka č. 9

Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Tabulka č. 9: Kontrola výkonu výchovných opatření soudem

Způsob kontroly výkonu VO soudem	Počet respondentů
Prostřednictvím PMS	9
Prostřednictvím střediska výchovné péče	1

Zdroj: Vlastní výzkum

U této otázky se mi dostalo jednoznačné odpovědi na to, jakým způsobem kontroluje soud výkon výchovných opatření. Všichni respondenti odpovídají, že soud kontroluje jejich výkon prostřednictvím PMS. V případě dohledu probačního úředníka soudu pravidelně zasílá průběžné zprávy o jeho výkonu. Jeden z respondentů uvádí, že průběžnou zprávu zasílá každý půl rok. Pokud je uložena výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, PMS soudu zasílá zahajovací a výslednou zprávu. Jeden respondent navíc také zmiňuje, že pokud je uložena výchovná povinnost podrobit se vhodnému terapeutickému programu, soud dostává zprávy nejen od PMS, ale také od střediska výchovné péče, které tento program poskytuje (Tabulka č. 9).

Otázka č. 10

Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Tabulka č. 10: Četnost porušování výchovných opatření mladistvými

Četnost porušování	Počet respondentů
K porušování dochází, ale ne často	8
K porušování dochází, pokud VO nebylo předjednáno	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Cílem desáté otázky bylo zjistit, zda ze strany mladistvých často dochází k porušování povinností, které jim vyplývají z uložených výchovných opatření. Respondenti nejčastěji odpovídali, že k porušování sice dochází, ale jedná se pouze o malý zlomek mladistvých, s kterými je spolupráce takto komplikovaná. Jeden respondent uvádí, že k porušování dochází nejčastěji, pokud se jedná o výchovné opatření, které nebylo předjednáno (Tabulka č. 10).

Otázka č. 11

Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Tabulka č. 11: Postup probačního pracovníka při porušování VO mladistvým

Postup probačního pracovníka	Počet respondentů
Zašle zprávu o porušování VO soudu	9
Zašle mladistvému napomenutí	8
Vyloučení z probačního programu	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Jedenáctá otázka je zaměřena na to, jak může probační pracovník postupovat, pokud dojde ze strany mladistvého k porušení povinností, které mu plynou z uloženého výchovného opatření. Z odpovědí respondentů jsem zjistila, že mají několik možností. Všichni respondenti se shodují, že pokud k porušování dochází, zasílají o tom zprávu

soudu, který výchovné opatření uložil. Nečiní tak ovšem při každém porušení. Uvádějí, že lehčí porušení mohou částečně korigovat sami a to tak, že nejprve kontaktují mladistvého, zašlou mu napomenutí a následně se ho snaží opětovně motivovat ke spolupráci. Zprávu soudu zasílají teprve tehdy, pokud se porušování opakuje nebo pokud se jedná o závažnější porušení povinností. Dva z respondentů uvádějí, že pokud mladistvý neplní povinnosti související s probačním programem, bývá z tohoto programu vyloučen (Tabulka č. 11).

Otázka č. 12

Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Tabulka č. 12: Ochota mladistvých spolupracovat s PMS

Ochota mladistvých spolupracovat s PMS	Počet respondentů
Spíše spolupracují	7
Spolupracují ještě před uložením VO	2
Spolupracují, pokud se jedná o prvopachatele	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo zjistit, jak moc jsou mladiství ochotní spolupracovat s pracovníky PMS. Z odpovědí respondentů vyplývá, že s neochotou spolupracovat se ze strany mladistvých setkávají spíše výjimečně. Dva z nich se shodují v tom, že zhruba 80 % mladistvých spolupracuje dobře a projevuje zájem. Někteří z dotazovaných uvádějí, že někteří mladiství spolupracují již v přípravném řízení, ještě před samotným uložením výchovného opatření. Jeden z respondentů zmiňuje, že mladistvý častěji spolupracuje, pokud se jedná o jeho první nebo výjimečné provinění. Pokud se jedná o mladistvého, u kterého dochází k provinění opakovaně, tak spíše nespolupracuje nebo spolupracuje pouze účelově (Tabulka č. 12).

Otázka č. 13

Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Tabulka č. 13: Zapojení zákonných zástupců do výkonu VO

Zapojení zákonných zástupců	Počet respondentů
Spíše se zapojují	7
Zapojují se, ale nevhodně	2
Spíše se nezapojují	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Poslední otázkou jsem zjišťovala, zda se zákonní zástupci mladistvých nějakým způsobem zapojují do výkonu uložených výchovných opatření. Respondenti se shodují v tom, že přístup zákonných zástupců je individuální. Někteří se zapojují a někteří ne, ve značné části případů však ano. Respondenti uvádějí, že záleží na tom, na jaké úrovni jsou vztahy v rodině. Dva z dotázaných uvádějí, že se zákonní zástupci sice zapojují, avšak mnohdy nevhodným způsobem. Reagují nepřiměřeně nebo nevědí, jak v dané situaci reagovat. Dva z respondentů uvádějí, že zákonní zástupci se do procesu spíše nezapojují (Tabulka č. 13).

5 Diskuze

Cílem této bakalářské práce je představit problematiku, která souvisí se speciálními výchovnými opatřeními, která jsou ukládána nezletilým pachatelům. Současně se snaží získat informace o těchto výchovných opatřeních od odborníků, kteří se zabývají jejich ukládáním a výkonem. Pro naplnění tohoto cíle jsem stanovila tři výzkumné otázky. Zajímalo mě, jaká z opatření jsou ukládána, jakou úlohu v celém procesu zastává Probační a mediační služba a jak samotní mladiství na výchovná opatření pohlížejí a jak spolupracují.

Pro získání těchto informací jsem v praktické části bakalářské práce využila metodu kvalitativního výzkumu s využitím techniky strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Rozhovory jsem prováděla s devíti respondenty. Těmto odborníkům jsem položila třináct otázek, které objasňují výzkumné otázky, které jsou uvedeny výše.

Prvními dvěma otázkami jsem zjišťovala, jaká z výchovných opatření, která je možno dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže mladistvému uložit, se v praxi skutečně využívají a ukládají se. První z otázek byla zaměřena na výchovná opatření, která se ukládají dětem do 15 let. Jako ukládaná výchovná opatření respondenti označili dohled probačního úředníka, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického programu a výchovnou povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost. Nejčastější odpovědí byl dohled probačního úředníka, který uvedlo 8 respondentů a následuje napomenutí s výstrahou. Pouze 2 respondenti uvedli zařazení do terapeutického programu a výchovnou povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

Druhá otázka byla zaměřena na totéž, avšak u mladistvých pachatelů. Stejně jako v předchozím případě je nejčastější odpovědí dohled probačního pracovníka. Ten uvedli všichni respondenti. Druhým nejvíce uváděným výchovným opatřením je výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, která byla u dětí do 15 let naopak nejméně uváděnou. 7 respondentů uvádí jako ukládané výchovné opatření probační program. U dětí do 15 let bylo častou odpovědí napomenutí s výstrahou, v tomto případě ho však zmiňují pouze dva dotázaní. Myslím si, že důvodem, proč je u dětí mnohem více využíváno napomenutí s výstrahou než u mladistvých, je to, že v případě dítěte spíše splní svůj účel a je postačující, protože je více ovlivnitelné. Oproti tomu

v případě mladistvého mnohdy svůj účel nesplní, protože pouhé napomenutí, což je nejmírnější opatření, mladistvého neodradí od toho, aby dále páchal trestnou činnost.

Cílem další otázky bylo zjistit, za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření. Dle odpovědí je nejčastějším proviněním krádež, kterou uvádí všech 9 respondentů a poškození cizí věci. Často se také vyskytuje ublížení na zdraví a výtržnictví. 3 z dotázaných uvedli loupež a pohlavní zneužití. V souvislosti s pohlavním zneužitím jeden z respondentů doplňuje, že pokud „jde o oboustranně dobrovolnou aktivitu přibližně stejně starých osob,“ obvykle se uloží výchovné opatření napomenutí s výstrahou. Stejný respondent také uvádí, že za majetkovou trestnou činnost je obvykle uložena výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost. Dalšími zmiňovanými proviněními je vydírání a zneužívání návykových a psychotropních látek a nakládání s nimi. Nejméně se vyskytuje obecné ohrožení z nedbalosti a znásilnění. U této otázky mě poměrně překvapilo, že pouze dva respondenti zmínili zneužívání návykových a psychotropních látek a nakládání s nimi. Předpokládala jsem, že toto provinění bude naopak jedním z nejčastějších.

Čtvrtou otázkou jsem zjišťovala, která výchovná opatření jsou ukládána nejčastěji. Jednoznačně je to dohled probačního pracovníka, který uvedli všichni respondenti. Dalším je výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost a probační program. O tom, že dohled probačního úředníka je jedním z nejvíce ukládaných opatření, jsem se mohla sama přesvědčit v rámci praxe, kterou jsem absolvovala na Probační a mediační službě v Českých Budějovicích a nejčastěji jsem se setkávala právě s tímto opatřením.

Pokud jde o efektivnost výchovných opatření, zde se respondenti do značné míry shodují, že je to velice individuální a záleží na přístupu mladistvého i jeho rodičů: „Efektivita je výsledkem procesu, na kterém se podílí hodně faktorů. Hodně záleží na tom, jak mladistvý spolupracuje. Někdy se stává, že jsou ukládány opakovaně dohledy a v těchto případech lze o efektivnosti polemizovat.“ Jeden z respondentů odpovídá: „Dohled má význam a je efektivní, pokud je možnost zapojení celé rodiny a rodina má snahu problém řešit. Myslím si, že velmi efektivní jsou probační programy, kdy dochází k zapojení vrstevníků a mladistvý spolupracuje s odborným lektorem. Společensky prospěšná činnost je efektivní v tom smyslu, že je motivační – je vidět nějaký výsledek.“ Někteří z dotazovaných odpovídají, že jsou více efektivní u prvopachatelů a pokud jsou

předjednaná v rámci přípravného řízení, kdy pachatel spolupracuje. Firstová (2014) uvádí, že podle toho, jak je popsáno v ZSM, tak za jedno z nejefektivnějších opatření lze považovat dohled probačního úředníka, i přesto, že představuje značný zásah do každodenního života mladistvého i jeho rodiny. Souhlasím s názorem, že velmi efektivní mohou být také probační programy, problém však vidím v tom, že ne vždy jsou tyto programy úplně dostupné. Většina z akreditovaných programů probíhá pouze v jednom městě či okrese a mají omezenou kapacitu.

S tvrzením, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci, se ztotožňuje 6 respondentů. Další uvádí, že ji plní, pokud je výchovné opatření vhodně vybrané pro konkrétního mladistvého. Jeden respondent funkčnost výchovných opatření porovnává s funkčností trestů ukládaných dospělým pachatelům: „*V porovnání s tresty u dospělých jednoznačně plní svoji funkci více.*“ Z odpovědí dále vyplývá, že nezáleží pouze na mladistvém, popř. jeho zákonných zástupcích, jak se do výkonu výchovného opatření zapojují, zda spolupracují či nikoliv apod., ale rovněž na kvalitách samotného probačního úředníka a také na tom, na jaké úrovni je spolupráce s dalšími organizacemi jako SPOD či škola.

Další otázka je zaměřena na úlohu Probační a mediační služby ještě před uložením výchovného opatření. Nejčastěji respondenti uvádějí, že mají za úkol kontaktovat mladistvého, jeho rodinu a poškozeného a zjišťují, co mladistvého vedlo ke spáchání provinění, jaké byly okolnosti spáchání provinění a snaží se najít možnosti, jak konflikt řešit. Dále mají zjistit, jaké výchovné opatření bude v konkrétním případě nejvhodnější uložit, aby mělo co možná největší výchovný dopad. Osmá otázka se stejně jako předchozí zabývá úlohou PMS, ovšem až po uložení výchovného opatření. Žatecká (2007) uvádí, že PMS má za úkol účastnit se organizace opatření či zajistit jejich realizaci, kontrolovat dodržování uložených podmínek a spolupracovat s dalšími organizacemi státními i soukromými. To se shoduje s tvrzeními respondentů, kteří nejčastěji uvádějí, že PMS kontroluje výkon uloženého výchovného opatření nebo výchovné opatření přímo realizuje. Také uvádějí, že zasílají zprávu soudu o průběhu výchovného opatření či spolupracují s ostatními organizacemi. To jeden respondent specifikuje a uvádí, že PMS např. zajišťuje dohody s poskytovateli, pokud je uložena výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

Cílem deváté otázky bylo zjistit, jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud. Všichni respondenti se shodují v tom, že soud ani státní zástupce nekontroluje výkon výchovných opatření přímo, ale vždy prostřednictvím PMS, která soudu zasílá písemné zprávy o průběhu. „*U dohledu podáváme soudu průběžné zprávy, při výkonu společensky prospěšné činnosti zahajovací a výsledné zprávy,*“ uvádí jeden z dotazovaných. Jeden respondent dodává, že pouze pokud byla uložena výchovná povinnost podrobit se terapeutickému programu, tak soud kontroluje výkon také prostřednictvím střediska výchovné péče, které tento program nabízí.

Desátou otázkou jsem zjišťovala, zda dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností, které jim plynou z uloženého výchovného opatření. Respondenti se zde shodují, že k porušování sice dochází, ale spíše výjimečně. „*Nemají problém slíbit, zavázat se, horší je pak uloženou výměru splnit. Jedná se však o malý zlomek takto problematických realizací,*“ uvádí jeden z respondentů a dodává, že nejčastěji se jedná o opatření, která nebyla předjednána v přípravném řízení. Dle odpovědí se nejčastěji jedná o to, že mladistvý nedochází na schůzky s probačním úředníkem v rámci dohledu probačního úředníka či nedochází do probačního programu. Další respondent doplňuje, že „*mnozí se zkouší vyhýbat zodpovědnosti, zlehčují situaci či fabulují. Někteří více, někteří méně. Záleží i na pracovnících, jak jsou důslední a jaké mantinely nastaví. Například při testování na přítomnost návykových a psychotropních látek někdy zkoušejí podvádět. Docházku do probačního programu se snaží šidit. Někdy je dojem, že se je snaží krýt i rodiče.*“

Další otázka navazuje na předchozí a zabývá se tím, jak může probační pracovník postupovat, pokud k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého dochází. Z odpovědí respondentů lze zjistit, že mají dvě možnosti. Mohou buď mladistvému zaslat napomenutí či zaslat zprávu o porušování výchovného opatření soudu. Dva z respondentů navíc uvádějí, že pokud mladistvý porušuje povinnosti, které mu vyplývají z uloženého probačního programu, tak z něho může být vyloučen. Pokud se jedná o menší porušení, kdy se např. mladistvý nedostaví na konzultaci v rámci dohledu probačního úředníka, mohou částečně pracovníci PMS toto porušení korigovat sami tím, že zašlou mladistvému napomenutí. „*Pokud jde o méně závažné porušení, snažím se ho opakovaně motivovat, vyzývat, zvu si jej na konzultaci i s rodiči,*“ uvádí jeden z respondentů. „*Je to o procesu, o práci s dítětem a jeho rodinou. O komunikačních dovednostech pracovníka, umění posoudit situaci a přijmout vhodná rozhodnutí a*

postupy,“ doplňuje další. Pokud se toto porušení vícekrát opakuje nebo se jedná o závažné porušení, zasílají o tom zprávu soudu. Mohou také soudu podat návrh na přijetí dalšího opatření.

Dvanáctou otázkou jsem zjišťovala, jak jsou mladiství ochotni spolupracovat s pracovníky Probačně mediační služby. Odpověď na tuto otázku není úplně jednoznačná, ale pracovníci uvádějí, že obvykle spolupracují a je u nich vidět snaha. Dva z respondentů uvádějí, že mladiství často spolupracují ještě před uložením výchovného opatření a PMS kontaktují sami. Jeden uvedl, že spolupracují spíše v případech, kdy se jedná o prvopachatele. Jeden z respondentů uvádí, že pracovníci PMS jsou „*první, kdo s pachateli mluví, normálně*“. Domnívá se, že i to přispívá k tomu, že mladiství jsou ochotni spolupracovat. Dva z respondentů se naprosto shodují ve svém odhadu, že přibližně 80 % mladistvých spolupracuje dobře. Myslím si, že je důležité, aby mladistvý spolupracoval, aby tak mohlo výchovné opatření splnit svůj účel. Záleží však individuálně na každém mladistvém, zda je ochotný spolupracovat. Také si myslím, že zde hraje velkou roli to, zda se mladistvý za své provinění cítí vinen a uvědomuje si, co spáchal. Dle mého názoru mohou hrát svou roli také sympatie mezi probačním úředníkem a mladistvým.

Poslední otázka byla zaměřena na to, zda s PMS spolupracují také zákonní zástupci dětí a mladistvých. Přesto, že 7 respondentů odpovídá, že se do výkonu výchovného opatření spíše zapojují, ani na tuto otázku nelze získat jednotnou odpověď. Velkou roli zde hraje z jakého prostředí dítě či mladistvý pochází, míra soudržnosti rodin, vztahy v ní a další okolnosti. Jeden z respondentů odpověděl: „*To je hodně individuální. Někdy mladiství své zákonné zástupce u PMS moc nechtějí, snaží se být dospělí. Někdy naopak by za své děti zákonní zástupci i vykonali opatření. Někteří zákonní zástupci už ani o své děti nemají zájem. Dá se říci, že příčinou protiprávního jednání mladistvých bývá velmi často rodina a to kvůli vzorcům chování, které jsou v rodině zažité, vztahům v rodině apod.*“ Někteří z respondentů uvádějí, že rodiče sice spolupracují, mnohdy však nevhodně: „*Setkávám se jak s hyperprotektivními rodiči, kteří reagují mnohdy nepřiměřeně a snaží se své dítě až nadměrně ochraňovat, tak s totálním nezájmem rodičů.*“ S tím souvisí odpověď dalšího respondenta, který uvedl, že „*mimo jiné záleží na motivech rodičů. Někteří spolupracují, protože vnímají opatření jako potřebné. Jiní chtějí být svému dítěti více kamarádem než dospělou osobou s rodičovskou odpovědností. Jiní věc bagatelizují, neboť se cítí být nad věcí a omlouvají ho s tím, že*

spáchal hloupost, klukovinu. Jindy chrání svoji pověst a prestiž a je to pod jejich úroveň. Někteří by rádi spolupracovali, intervenovali, ale neumí to – nemají cit pro situaci a adekvátní reagování, reagují nepřiměřeně či v nevhodnou dobu.“ Jako příklad, kdy je spolupráce rodiny nezbytná, uvádí jedna z respondentek probační program PUNKT rodina. Ten si klade za cíl vytvořit pachateli příležitost přemýšlet o důsledcích provinění a má posílit jeho silné stránky a naučit ho zvládat rizikové situace v běžném životě bez konfliktů se zákonem. To vše právě za zapojení a posílení rodiny jako významného zdroje podpory mladistvých pachatelů (RUBIKON Centrum, © 2012). Také jsem se dozvěděla, že se mnohdy stává, že jsou rodiče aktivnější než samotné dítě a to zejména matky. Myslím si, že spolupráce rodičů je velice důležitá, protože na své dítě mají velký vliv. Také jistě záleží na tom, z jaké rodiny dítě či mladistvý pochází, na soudržnosti rodin, na přístupu rodičů, na tom, zda ho podporují a množství dalších faktorů. Velmi důležitá je také důvěra mezi rodičem a dítětem.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá výchovnými opatřeními, která jsou ukládána mladistvým pachatelům dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a jejím cílem je představení problematiky s tím související.

V teoretické části se nejprve zabývám charakteristikou tohoto zákona a stručně jeho vývojem. Dále je popsán princip restorativní justice, na kterém stojí alternativní tresty a zabývám se orgány, které jsou činné v trestním řízení ve věcech mládeže. Následuje popis jednotlivých výchovných opatření, která jsou ukládána mladistvým a dětem do 15 let. Závěr teoretické části je věnován Probační a mediační službě České republiky a sociálně-právní ochraně dětí. Stručně jsou zde také porovnána opatření ukládaná v České republice a na Slovensku.

Praktická část byla realizována metodou kvalitativního výzkumu s využitím techniky strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Stanoveny byly tři výzkumné otázky. Výzkum byl prováděn s devíti respondenty, jimiž byly pracovníci Probační a mediační služby, kteří jsou specializováni na problematiku mládeže a kurátoři pro děti a mládež, kteří působí v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Těmto dotázaným bylo položeno třináct otázek. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaká z výchovných opatření, která jsou uvedena v zákoně, se v praxi skutečně využívají a ukládají a za jaká provinění. Další otázky byly zaměřeny na to, jak probíhá výkon a kontrola těchto opatření a jakou úlohu má Probační a mediační služba před uložením výchovného opatření a po něm. Dále mě zajímalo, jak mladiství a jejich zákonní zástupci spolupracují při výkonu výchovných opatření.

Ze získaných výsledků jednoznačně vyplývá, že nejčastěji ukládaným výchovným opatřením je dohled probačního úředníka jak u mladistvých, tak u dětí mladších patnácti let. Nejčastějším proviněním, kterého se podle respondentů mladiství dopouštějí, je krádež. Předpokládala jsem, že často bude uváděné také zneužívání návykových látek, to však uvedli pouze dva dotazovaní. Další otázky byly zaměřeny na efektivnost a funkčnost výchovných opatření. Respondenti se shodují na tom, že výchovná opatření jsou efektivní dostatečně, ale je důležité, aby mladiství při jejich výkonu spolupracovali. Jeden z nich navrhuje, že by uvítal možnost nařízeného pobytu ve středisku výchovné péče u mladistvých, který je možné uložit pouze dítěti do patnácti let.

Co se týče kvality spolupráce mladistvých a jejich zákonných zástupců, i tu hodnotí respondenti převážně kladně. V obou případech jsem přesvědčena, že nelze poskytnout jednoznačnou odpověď a ochota spolupracovat je u každého jedince velice individuální. Záleží zde na mnoha faktorech, mezi které dle mého názoru můžeme zahrnout to, z jakého prostředí mladistvý pochází, jak na něho působí jeho rodina i okolí a další. Myslím si, že důležité je také to, jak k celému procesu přistupuje a zda si uvědomuje své provinění a zda pociťuje vinu. Mimo jiné jsou to také kvality pracovníka, který s mladistvým pracuje, to, zda si vybuduje mezi sebou a mladistvým důvěru a nakonec to mohou být také sympatie mezi mladistvým a pracovníkem. V každém případě je však spolupráce jak mladistvého, tak jeho zákonných zástupců, kteří na něho mají vliv, velice důležitá pro to, aby mohl být účel výchovného opatření naplněn.

Tato bakalářská práce může sloužit jako studijní materiál studentům či jako zdroj informací široké veřejnosti.

Seznam použitých zdrojů

1. Divácké násilí. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, © 2016. Poslední změna 27. 1. 2016.[cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalita-146433.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>
2. FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.
3. FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 2. zcela přeprac. a dopl. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2009. ISBN 978-80-7418-039-2.
4. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
5. HOLÁ, Lenka. *Mediace – Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.
6. HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3134-6.
7. HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.
8. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-630-3.
9. JELÍNEK, Jiří a MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-493-5.
10. JURIŠOVÁ, Kristína. Špecifiká trestnej zodpovednosti mladistvých na Slovensku. In: *Právne noviny* [online]. 26. 6. 2014 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.pravnenoviny.sk/analyzy/specifika-trestnej-zodpovednosti-mladistvych-na-slovensku>
11. KRAUSOVÁ, Lucie a NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-214-1.

12. MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
13. MATOUŠKOVÁ, Andrea a kol. *Almanach Probační a mediační služby*. Praha: TISKÁRNA K-TISK, 2015. ISBN 978-80-260-8423-5.
14. NOVOTNÁ, Věra a FEJT, Vladimír. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
15. NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné 1 – Obecná část*. 5. zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-261-7.
16. OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ŠTERN Pavel a DOUBRAVOVÁ Dagmar, 2003. The Czech Republic. In: KALMTHOUT, Anton M. van et al. *Probation and Probation Services in the EU accession countries*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, s. 71-102. ISBN 90-5850-050-0.
17. Právo pro každý den – realizace probačního programu v regionech Jihočeského kraje a kraje Vysočina. *Evropský sociální fond v ČR* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, © 2008. Poslední změna 29. 10. 2013 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/projekty/pravo-pro-kazdy-den-realizace-probacniho-programu-v>
18. Právo pro každý den. *PROSTOR PRO o. p. s.* [online]. © 2010. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.prostorpro.cz/pravo-pro-kazdy-den/informace-o-programu.html>
19. Probační program Právo pro každý den. *ICOS Český Krumlov* [online]. © 2001, 2015. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.latran.cz/index.php?page=page&kid=158>
20. Probační program Právo pro každý den. *ICOS Český Krumlov* [online]. © 2001, 2015. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.latran.cz/index.php?page=page&kid=144>
21. Probační program PUNKT rodina. *RUBIKON Centrum* [online]. © 2012 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: http://www.rubikoncentrum.cz/download/letak_punkt_rodina_A4.pdf

22. Probační programy akreditované pro období 2014 -2016. *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. © 2015. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5887&d=331242>
23. Probační programy pro mladistvé. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. © 2002–2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/>
24. SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. ISBN 80-86432-82-3.
25. Sociální kuratela pro děti a mládež. *Městská část Praha 22*[online].© 2016. [cit. 2016-04-15].Dostupné z: <http://www.praha22.cz/urad/organizacni-struktura/odbory-uradu/odbor-socialnich-veci-a-zdravotnictvi/usek-socialne-pravni-ochrany-deti/socialni-kuratela-pro-deti-a-mladez/>
26. SVOBODA, Ivo. *Úvod do studia mediace a probace*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005. ISBN 80-7318-261-0.
27. ŠIŠKA, Boris. Právna úprava trestnej zodpovednosti a trestania mladistvých. In: *Právne listy* [online]. 18. 8. 2015 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a388-pravna-uprava-trestnej-zodpovednosti-a-trestania-mladistvych>
28. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a DOUBRAVOVÁ, Dagmar (eds.). *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
29. Tutorial: Introduction to Restorative Justice. *Centre for Justice & Reconciliation* [online]. © 2012 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://restorativejustice.org/restorative-justice/about-restorative-justice/tutorial-intro-to-restorative-justice/>
30. VĚTROVEC, Vladislav a kol. *Zákon o mediaci a probaci: Komentář*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002. ISBN 80-86432-32-7.
31. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

32. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

33. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

34. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

35. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.

36. ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-55-7.

Přílohy

Příloha A: Seznam otázek

Příloha B: Rozhovor s respondentem č. 1

Příloha C: Rozhovor s respondentem č. 2

Příloha D: Rozhovor s respondentem č. 3

Příloha E: Rozhovor s respondentem č. 4

Příloha F: Rozhovor s respondentem č. 5

Příloha G: Rozhovor s respondentem č. 6

Příloha H: Rozhovor s respondentem č. 7

Příloha CH: Rozhovor s respondentem č. 8

Příloha I: Rozhovor s respondentem č. 9

Příloha A: Seznam otázek

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?
2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?
3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?
4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?
5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?
6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?
7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?
8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?
9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?
10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?
11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?
12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?
13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Příloha B: Rozhovor s respondentem č. 1

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Převážně podrobit se ve svém volném čase vhodnému terapeutickému programu.

2. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Převážně dohled probačního úředníka a dále výchovné povinnosti - vykonat bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost a podrobit se ve svém volném čase vhodnému terapeutickému programu.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Nejčastěji se jedná o krádeže, výtržnictví, pohlavní zneužití, znásilnění, vydírání, obecné ohrožení z nedbalosti nebo nedovolenou výrobu a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Společensky prospěšná činnost a dohled probačního úředníka.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Je to velice individuální. Aby bylo výchovné opatření efektivnější, je často vhodné uložit ho v kombinaci s dohledem probačního úředníka.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Většinou ano.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

Zjistit vhodnost výchovného opatření a dále zjistit, zda je v oblasti, kde dítě či mladistvý bydlí, možné výchovné opatření vykonat.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Po uložení výchovného opatření zajišťuje PMS dohody s poskytovateli (např. při uložení výchovné povinnosti vykonat společensky prospěšnou činnost), případně zajišťuje výkon terapeutického programu ve středisku výchovné péče. Dále kontrolujeme výkon těchto opatření a zasíláme soudu zprávy o průběhu a výkonu opatření.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Výkon všech opatření kontroluje prostřednictvím PMS. Pouze terapeutický program kontroluje také prostřednictvím střediska výchovné péče, které tento program poskytuje.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Převážně ne.

11. Jak může probační pracovník potupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Pracovník zašle soudu zprávu o neplnění výchovného opatření a dále jedná i s rodinou dítěte.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Většinou je viditelná snaha. Často jednají s PMS ještě před soudem a snaží se tak získat informace. Většinou jsou vstřícní.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Většinou projevují zájem a zapojují se. Jsou nedílnou součástí spolupráce.

Příloha C: Rozhovor s respondentem č. 2

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Napomenutí s výstrahou a dohled probačního úředníka.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Dohled probačního úředníka, probační program a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Jedná se o celou řadu provinění, nejčastěji jde o krádeže, výtržnictví a ublížení na zdraví.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Nejčastěji dohled probačního úředníka, probační program a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

To se nedá jednoznačně říct. Vždy velice záleží na přístupu mladistvého a povaze spáchaného provinění. Každé opatření má svůj význam a dopad.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

V případě, že je vhodně vybráno a uloženo, pak ano.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

V rámci přípravného řízení se s mladistvým či nezletilým řeší důvody spáchání provinění, řešení a odstranění následku spáchaného provinění. Dále také jaké vhodné výchovné opatření by bylo možné a nejlepší uložit tak, aby mělo co možná největší výchovný dopad.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Kontrola jeho dodržování.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Soudce a stejně tak i státní zástupce kontrolují výkon uloženého opatření pouze prostřednictvím PMS.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Ano dochází, ale opět je to zcela individuální. Velice záleží na přístupu mladistvého, na typu opatření apod.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

V případě zjištění porušení je mladistvý ze strany PMS kontaktován a řeší se s ním důvod porušení. Zároveň je mladistvý motivován k dodržování opatření. V případě, že i přes výzvy není opatření dodržováno, jsou o situaci informovány orgány činné v trestním řízení.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Opět je to individuální. Ochota je však klíčem k úspěchu a je velice důležité, aby mladistvý spolupracoval a výchovné opatření tak mohlo splnit svůj účel.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Většinou mají rodiče zájem a spolupracují, ale najdou se i ti, kteří ne a nijak se nezapojují.

Příloha D: Rozhovor s respondentem č. 3

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Převážně je to dohled probačního úředníka a napomenutí s výstrahou.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Opět je to dohled probačního úředníka a dále probační program a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Nelze to říci jednoznačně, ale častá je drobná majetková trestná činnost nebo např. sprejerství. Z těžších provinění se často setkáváme s pohlavním zneužíváním či loupeží.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Dohled probačního úředníka, probační program a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Pokud můžu srovnat s tresty u dospělých pachatelů, tak se domnívám, že jsou efektivní.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Opět si myslím, že v porovnání s tresty u dospělých jednoznačně plní svoji funkci více.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

PMS před uložením výchovného opatření zjišťuje rizika a možnosti uložení vhodného opatření. To znamená, že kontaktujeme mladistvého a jeho rodinu, zjišťujeme okolnosti protiprávního chování a možnosti řešení konfliktu, kontaktujeme poškozeného. Po provedené analýze navrhuje soudu vhodné opatření.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Je to zpravidla výkon samotného výchovného opatření nebo dohled nad jeho výkonem.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Soud kontroluje prostřednictvím PMS.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

K porušování dochází v menší míře než u dospělých pachatelů. Porušování nejčastěji spočívá v tom, že pachatel nedochází na schůzky s probačním úředníkem, nedochází do

probačního programu, nevykonává výchovnou povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost apod.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Menší porušení můžeme korigovat sami. Pokud se např. mladistvý nedostaví ke konzultaci v rámci dohledu probačního úředníka a nemá pro to řádnou omluvu, odešleme mu upozornění, že pokud se bude toto porušování opakovat, bude neprodleně informován soud. Pokud se však jedná o opakované nebo vážné porušení, tak to avizujeme soudu.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Říká se o nás, že jsme první, kdo s pachateli mluví „normálně“. Myslím si, že jsou docela ochotní s námi spolupracovat, a to právě i díky tomu.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

To je hodně individuální. Někdy mladiství své zákonné zástupce u PMS moc nechtějí, chtějí být dospělí. Někdy naopak by za své děti zákonní zástupci i vykonali opatření. Někteří zákonní zástupci už ani o své děti nemají zájem. Dá se říci, že příčinou protiprávního jednání mladistvých bývá velmi často právě rodina a to kvůli vzorcům chování, které jsou v rodině zažitá, vztahům v rodině apod.

Příloha E: Rozhovor s respondentem č. 4

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Nejčastěji dohled probačního úředníka a napomenutí s výstrahou.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Také dohled probačního úředníka a dále probační program a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost. Hodně věcí se také řeší napomenutím s výstrahou.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Nejčastěji se jedná o drobné krádeže, napadení nebo poškození cizí věci.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Dohled probačního úředníka, probační program, výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Dohled má význam a je efektivní, pokud je možnost zapojení celé rodiny (zejména rodiče) a rodina má snahu problém řešit. Myslím si, že velmi efektivní jsou probační programy, kdy dochází k zapojení vrstevníků a mladistvý spolupracuje s odborným lektorem. Společensky prospěšná činnost je efektivní v tom smyslu, že je motivační – je vidět nějaký výsledek. Pro další rozvoj mladistvého je často velmi důležité „pouhé“ projednání před soudem, které je doplněno napomenutím s výstrahou a má tak výchovný efekt.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Myslím si, že ano, hodně ale záleží na tom, jak k tomu přistupuje dotyčný i jeho rodina. Funkčnost výkonu výchovných opatření se také hodně odvíjí od spolupráce s oddělením sociálně-právní ochrany dětí či školou.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

Navázání kontaktu s pachatelem, s rodinou, s poškozenou stranou. Dále možnost pomáhat při řešení náhrady škody, zprostředkování mediace či doporučení vhodného výchovného opatření.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

PMS je soudem pověřena kontrolou výkonu těchto opatření. PMS tedy soud informuje o výkonu výchovných opatření, pracuje s rodinou, spolupracuje s dalšími organizacemi jako SPOD, škola apod., pracuje s poškozenou stranou.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Soud výkon kontroluje prostřednictvím PMS, která ho informuje prostřednictvím pravidelných zpráv.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Ano, k porušování dochází, ale nelze říci, že často. Mladistvý např. nedochází na dohled, což je často způsobeno nefungující rodinou, neplní probační plán nebo nenastoupí a neabsolvuje probační program.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Pokud mladistvý nedochází na dohled, posíláme mu písemnou výzvu – upozornění. Soudu sdělujeme, pokud dochází k porušení podmínek dohledu. Nemůžeme rozhodovat sami, pouze můžeme soudu podat návrh na přijetí dalších opatření, např. návrh na uložení dalšího výchovného opatření apod.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Ze své zkušenosti můžu říct, že většina mladistvých spolupracuje dobře.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Opět většina rodičů spolupracuje, chodí s dětmi na dohled, sami např. žádají o testování na přítomnost drog. Horší je to u dětí z neúplných rodin nebo z výchovných ústavů, tam bývají problémy závažnější, rodina tam často selhala.

Příloha F: Rozhovor s respondentem č. 5

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Dohled probačního úředníka, napomenutí s výstrahou a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Dohled probačního úředníka, vykonání společensky prospěšné činnosti, probační program.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Často se jedná o prvopachatele a méně závažnou trestnou činnost. Jde např. o krádeže, poškozování cizí věci či výtržnictví.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Dohled probačního úředníka a povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Efektivnost je velmi dobrá zejména v případech, kdy se jedná o opatření předjednaná v rámci přípravného řízení, kdy pachatel spolupracuje. I jejich vykonatelnost je tedy pak vysoká.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Ano.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

Včasná intervence, protože trestní řízení je v mnoha případech velmi vleklé a doba, než se dostane věc k soudu, je významná. Dále předjednání vhodného opatření a „vtažení“ mladistvého či dítěte do vlastní aktivity v řešení následků a nesení odpovědnosti. Také máme za úkol seznámit ho s dalším postupem a charakterem jednotlivých opatření.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Realizace uloženého opatření, vedení, motivace a kontrola.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Kontroluje prostřednictvím PMS. U dohledu podáváme soudu průběžné zprávy, při výkonu společensky prospěšné činnosti zahajovací a výsledné zprávy. Soud naše doporučení z přípravného řízení poměrně výrazně akceptuje.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Nemají problém slíbit, zavázat se (např. v rámci společensky prospěšné činnosti), horší je pak uloženou výměru splnit. Jedná se však o malý zlomek takto problematických realizací. Problémy nastávají spíše u opatření, která nebyla předjednána.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Probační pracovník může využít možnosti kontaktu s mladistvým a řízených rozhovorů, aby se mladistvého pokusil přesvědčit k dodržování opatření. To je hodně v kompetenci pracovníků PMS. Pokud je vše bezvýsledné, věc vracíme k soudu.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Odhadem tak 80 % začne spolupracovat již v rámci přípravného řízení a to včetně rodičů. Stane se, že mladistvý přichází i sám.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Liší se případ od případu. Setkávám se jak s hyperprotektivními rodiči, kteří reagují mnohdy nepřiměřeně a snaží se své dítě až nadměrně ochraňovat, tak s totálním nezájmem rodičů. Stává se, že i nezletilá osoba je někdy spolehlivějším „partnerem“ než rodiče.

Příloha G: Rozhovor s respondentem č. 6

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Dohled probačního úředníka, napomenutí s výstrahou.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost, dohled probačního úředníka, probační program, napomenutí s výstrahou, výchovná povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením, výchovné omezení neužívat návykové látky.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Často jde o krádeže a drobnou majetkovou trestnou činnost či poškození cizí věci – za tato provinění se nejčastěji ukládá výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost. Napomenutí s výstrahou se nejvíce ukládá, pokud jde o bagatelní trestnou činnost, kde nevznikla škoda. Dále se ukládá napomenutí s výstrahou, pokud jde např. o pohlavní zneužívání, kdy jde o oboustranně dobrovolnou aktivitu přibližně stejně starých osob. Dále se setkáváme s ublížením na zdraví, vydíráním a dalšími činy, které jsou zaměřené na újmu na zdraví. V těchto případech se nejčastěji ukládá probační program.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Nejčastěji dohled probačního úředníka, výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost a probační program.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Jsou velmi efektivní u mladistvých a nezletilých, kteří se dopustili provinění nebo činu jinak trestného poprvé a mají zdravé vedení v rodině.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Ano.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

Zjistit, zda jsou k uložení zákonné a jiné podmínky, které konkrétní opatření je vhodné pro danou osobu, jak to má v rodině, dostupnost, škola, časové možnosti a další.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Kontrola, zda jej řádně plní, popř. motivace k pokračování, celková spolupráce s mladistvým či nezletilým a jeho rodinou.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Soud kontroluje prostřednictvím PMS.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Často ne, ve většině případů se osvědčí. Pokud k porušení dochází, tak nejčastěji tak, že nedokončí v pořádku probační program, nežije řádně a tím pádem má další provinění nebo nespolupracuje s PMS tak, jak má.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Závažné porušení, jako např. spáchání nového provinění ve zkušební době nebo pokud mladistvý přestane spolupracovat, hlásím soudu. Pokud jde o méně závažné porušení, snažím se ho opakovaně motivovat, vyzývat, zvu si jej na konzultaci i s rodiči. Pokud to nepomůže, rovněž to hlásím soudu. Částečně se rozhoduji i na základě vlastního úsudku. Např. pokud má být udělen certifikát za absolvování probačního programu, nestačí pouze to, že ho absolvoval, ale záleží také na tom, jak se po dobu programu choval. V praxi už jsme společně s lektorkou probačního programu usoudili, že jeden mladistvý osvědčení nedostane a nesplnil tak podmínku pro vykonání výchovného opatření.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Je to velmi individuální, ale ve většině případů, troufnu si říct tak 80 % spolupracují.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Ve většině případů jej doprovodí na úvodní jednání, jsou pozvaní, následně podle toho, jak je vztah se synem či dcerou funkční, tak se zapojují v průběhu zkušební doby, mají zájem a komunikují, nebo to naopak nechávají pouze na dítěti/mladistvém. Také je to velmi individuální, ale ve většině případů zájem mají a podporují jej po celou dobu. Jako příklad můžu uvést probační program PUNKT rodina, kde byla jejich spolupráce nutná. Někdy se stane, že jsou rodiče, zejména matky aktivnější než syn/dcera.

Příloha H: Rozhovor s respondentem č. 7

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Ze zkušenosti se nejvíce ukládá dohled probačního pracovníka a napomenutí s výstrahou. Někdy to bývá i terapeutický program.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Dohled probačního úředníka, probační program, výchovné omezení neuzívat návykové látky.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Nejvíce se jedná o různé krádeže, loupeže, ublížení na zdraví, zneužívání návykových a psychotropních látek a nakládání s nimi apod.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Dohled probačního úředníka, probační program.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Efektivita je výsledkem procesu, na kterém se podílí hodně faktorů. Hodně záleží na tom, jak mladistvý spolupracuje. Je dobře, pokud jsou v lokalitě poskytovatelé služeb, např. probačních programů. Někdy se stává, že jsou ukládány opakovaně dohledy probačního úředníka a v těchto případech lze o efektivnosti polemizovat. U mladistvých bych uvítal možnost nařízeného pobytu ve středisku výchovné péče.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Celkově si myslím, že ano a že je dobré, že je máme. Zda plní svou funkci je závislé na vícero faktorech. Může to záviset např. na kvalitách na straně pracovníka, na kvalitě spolupráce mladistvého, rodičů či spolupráce mezi institucemi, jako je SPOD, PMS či poskytovatelé sociálních služeb.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

Její úkolem je navázání kontaktu s pachatelem, s jeho rodinou, řeší co vedlo mladistvého či dítě ke spáchání provinění, zjišťuje, jaké výchovné opatření by bylo nejvhodnější.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Kontrolovat, zda je řádně plněno výchovné opatření, realizace výchovného opatření.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Soud kontroluje výkon výchovných opatření prostřednictvím PMS, od které získává zprávy o průběhu výchovného opatření.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Mnozí se zkouší vyhýbat zodpovědnosti, zlehčují situaci, fabulují apod. Někteří více, někteří méně. Zkouší a záleží i na pracovnících, jak jsou důslední a jaké mantinely nastaví. Např. při testování na přítomnost návykových a psychotropních látek někdy zkoušejí podvádět. Docházku do probačního programu se snaží šidit. Mohou být ve svém přístupu pasivní. Někdy je dojem, že se je snaží krýt i rodiče.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Je to o procesu, o práci s dítětem a jeho rodinou. O komunikačních dovednostech pracovníka, umění posoudit situaci a přijmout vhodná rozhodnutí a postupy. Pokud dochází k lehčímu porušení, může se pokusit mladistvému domluvit a motivovat ho. Pokud se jedná o těžší porušení a nic z předchozího nedaří, podává zprávu soudu.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Mladistvý jsou ve většině případů ochotni spolupracovat. Myslím si ale, že hodně záleží na tom, v jakém prostředí se dítě nachází, komu naslouchá, kdo jsou jeho kamarádi, jak ho ovlivňují či jaký je přístup rodičů.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Někteří spolupracují, někteří ne. Záleží mimo jiné na motivech rodičů. Někteří spolupracují, protože vnímají opatření jako potřebné. Jiní chtějí být svému dítěti více kamarádem než dospělou osobou s rodičovskou odpovědností. Jiní věc bagatelizují, neboť se cítí být nad věcí a omlouvají ho s tím, že spáchal hloupost, klukovinu. Jindy chrání svoji pověst a prestiž a je to pod jejich úroveň. Někteří by rádi spolupracovali, intervenovali, ale neumí to – nemají cit pro situaci a adekvátní reagování, reagují nepřiměřeně, v nevhodnou dobu apod.

Příloha CH: Rozhovor s respondentem č. 8

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Dohled probačního pracovníka a výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Dohled probačního úředníka, probační program, výchovná povinnost vykonat společensky prospěšnou činnost.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Nejčastěji se jedná o krádeže, loupeže, poškozování cizí věci a výtržnictví.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Dohled probačního úředníka a probační program.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Nejefektivnější jsou obvykle, když bylo v přípravném řízení výchovné opatření s mladistvým a jeho zákonnými zástupci předjednáno.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Myslím, že ano, ale velice záleží na přístupu mladistvého.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

PMS předjednává výchovné opatření na žádost soudu i bez ní. PMS obdrží každé usnesení o zahájení trestního řízení a naváže s klientem spolupráci. Pokud je z jeho strany zájem, lze ve vhodných případech výchovné opatření předjednat.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Kontroluje plnění výchovného opatření.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Soud nekontroluje výchovná opatření přímo, to zajišťuje PMS. O průběhu výkonu výchovných opatření informuje soud prostřednictvím písemných zpráv.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

K porušování dochází, ale neřekla bych, že často. Pokud ano, tak nejčastěji dochází k tomu, že se nepodrobují dohledu či nedochází do probačního programu.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

To je u každého výchovného opatření trochu jinak. Pokud neplní podmínky dohledu a nedochází na PMS, tak lze uložit ze strany PMS napomenutí. Pokud nedojde ke zlepšení, následuje negativní zpráva na soud s návrhem konání veřejného zasedání, kde je mladistvému jeho povinnost důrazně připomenuta. V případě že nedochází do probačního programu, bývá z něho vyloučen.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Pokud se jedná o výjimečné provinění, tak obvykle mladiství mají zájem s PMS spolupracovat a své provinění odčinit – nahradit škodu, omluvit se poškozenému. Pokud je však mladistvý trestán opakovaně, nemá příliš o spolupráci zájem nebo spolupracuje jen účelově.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Samozřejmě spolupracujeme i se zákonnými zástupci a ti mají na své potomky vliv. Někdy pozitivní a někdy naopak negativní. Někteří zákonní zástupci se snaží své děti obhajovat, jejich čin bagatelizovat, nebo svádět na kamarády. Osvícení rodiče se snaží s PMS spolupracovat a své dítě vést k odpovědnosti za to, co spáchalo.

Příloha I: Rozhovor s respondentem č. 9

1. Jaká výchovná opatření se v praxi ukládají dětem do 15 let?

Nejčastější je dohled probačního úředníka.

2. Jaký výchovná opatření se v praxi ukládají mladistvým pachatelům?

Opět dohled probačního úředníka a vykonání společensky prospěšné činnosti.

3. Za jaká provinění se nejčastěji ukládají právě výchovná opatření?

Typické jsou krádeže, výtržnictví, lehčí ublížení na zdraví a poškození cizí věci.

4. Jaká výchovná opatření jsou v praxi ukládána nejčastěji?

Dohled probačního úředníka a společensky prospěšná činnost.

5. Jak byste zhodnotili efektivnost těchto výchovných opatření?

Jak u koho, pro některé je dostatečným poučením celý proces trestního stíhání, někomu nepomůže nic.

6. Myslíte si, že výchovná opatření dostatečně plní svou funkci?

Ano.

7. Jaká je úloha PMS před uložením výchovného opatření?

V přípravném řízení předjednává výchovné opatření, vede s mladistvým výchovný pohovor, kontaktuje poškozeného, zajišťuje mediaci.

8. Jaký je následně úkol PMS po uložení výchovného opatření?

Zajišťuje jejich výkon. Při uložení dohledu vede konzultace, je v kontaktu se školou, SPOD, poškozeným. Dále navštěvuje mladistvého v jeho místě bydliště. Pokud jde např. o společensky prospěšnou činnost, musí ji zorganizovat, kontrolovat její výkon a píše závěrečnou zprávu.

9. Jakým způsobem kontroluje výkon výchovných opatření soud?

Kontroluje prostřednictvím PMS. Píšu závěrečné zprávy a v případě dohledu podávám písemnou zprávu o průběhu každý půl rok.

10. Dochází ze strany mladistvých často k porušování povinností vyplývajících z uloženého výchovného opatření?

Občas, ne však často, k porušování dochází. Většinou jde o to, že neodpracují uloženou veřejně prospěšnou činnost, ale to pouze výjimečně, nebo nedochází na dohled.

11. Jak může probační pracovník postupovat, pokud dochází k porušování výchovného opatření ze strany mladistvého?

Mohu uložit výstrahu, pokud dojde k porušení dohledu a pokud nedojde k nápravě, předám o tom zprávu soudu.

12. Jak byste zhodnotili ochotu mladistvých spolupracovat s pracovníky PMS?

Většinou jsou ochotni a spolupracují.

13. Jak se dle Vašich zkušeností zapojují do výkonu výchovných opatření zákonní zástupci dětí a mladistvých?

Záleží na stavu a soudržnosti rodin. Často se stává, že zákonní zástupci mívají i větší zájem o spolupráci než jejich děti.

Seznam použitých zkratk

PMS	Probační a mediační služba
SPOD	Sociálně právní ochrana dětí
VO	Výchovné opatření
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
ZSPO	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí